



GOED NIEUWS

De engel zei tegen hen: 'Wees niet bang, want ik kom jullie goed nieuws brengen. Vandaag is in de stad van David voor jullie een redder geboren.'

► LUCAS 2, VERS 10 EN 11

VERHAAL VAN NIKS

Goed nieuws? Wat heeft Kerst nu voor goeds gebracht?, vraagt dominee Paul Visser zich af.

► PAGINA 12

MIJN ENGEL

Een boek, een nieuwe baan, een huwelijk: door die ene persoon kwam het er tóch van.

► PAGINA 7, 11, 21, 27

KERSTSPEL

Wie is het eerst bij de koek-en-zopie? Een familiespel, ideaal voor tweede kerstdag.

► PAGINA 14



'Goed nieuws!', zeiden de engelen in de velden van Betlehem. Want de redder is geboren. Redacteuren van deze krant zochten een foto uit van het afgelopen jaar en vertellen waarom zij juist in deze wereld vol slecht nieuws Kerst vieren. Wat was dit jaar het moment dat u zelf uitkeek naar een hoopvolle Kerst?



Sophia Geuze, redacteur binnenland: 'Deze foto raakt me omdat het zo ver van mijn bed lijkt, maar zo dichtbij is: de honger in Jemen. Ver weg omdat ik de strijd niet snap. Ver weg omdat de vrouwen er zo'n totaal ander leven hebben. Dichtbij omdat ik me – zeker sinds ik moeder ben – kan voorstellen hoe wanhopig je moet zijn niets voor je kind te kunnen doen. Dichtbij omdat het ziekenhuis er zo hetzelfde uitziet als dat waar ik regelmatig kom. Op de foto een vrouw met haar kind. Het slaat zijn ogen op. Zijn armen wijd. Hij geeft zich over. Waar komt zijn hulp vandaan? Als we alleen deze beelden zagen, gaan we kapot. Een mens heeft hoop nodig. Hoop doet leven. Hoop doet helpen. Hoop steekt de handen uit de mouwen. Hoop laat handen vouwen. Goed nieuws is nodig het zicht op God niet kwijt te raken. Om glimpen van zijn koninkrijk op te vangen en door te gaan.'



Remco van Mulligen, redacteur kerk: 'Verdachte Jenny D. aan tafel, bij Twan Huys in RTL Late Night. Zij is de aanvoerder van de 'blokkeer-van anderen. Haar club is in beeld bij de AIJD als dreiging. Jerry Afrihad D. geeist. Live op tv maakte ze Afriqie uit voor terrorist. Hij voelde zich als Rosa Parks, in een witte wereld, verplicht achter in de bus – als haar zeggje had gedaan, mocht Afriqie toch nog eventjes aanschuiven. Voor een kruisverhoor door Huys, die hem amper een zin liet afmaken. Alsof hij de verdachte was. In de hoop op kijkcijfers, in de behoefte te scoren, geven we maar al te vaak aandacht aan de verkeerde mensen. Afriqie kreeg nooit excuses van RTL. Dus ja: we hebben goed nieuws no-meer en meer media de verleiding om te 'scoren' weten te weerstaan. Zodat de slachtoffers aan tafel zitten en niet de verdachten.'



Ruth van der Kolk, redacteur buitenland: 'Vluchtelingen in kamp Moria op het Griekse eiland Lesbos wachten in kooien om geregistreerd te worden. Dit is eind september, toen ik zelf een bezoek bracht aan het kamp. Nog altijd komen er migranten aan per boot. Het kamp puilt ondertussen uit. De capaciteit is 3000, terwijl er nu zeker zo'n 7000 mensen zijn. Er werd toen opnieuw gevreesd voor de winter, die inmiddels is aangebroken. Ik moet denken aan een Afghaanse man, die hoopte dat hij vóór die tijd naar het vasteland van Griekenland kon gaan. Hij liet me een stempel zien, waar hij maandenlang op had gewacht. Waar zou hij nu zijn tijdens deze kerstdagen, vraag ik me af. En de betekenis van Kerst, raakt die bij hem in zo'n situatie op de achtergrond of juist niet?'

mijn
eigen
foto



Kerst is goed nieuws. Hoe maak je in dat geloof een krant, boordevol goed én slecht nieuws?

DICK SCHINKELSHOEK EN WIM HOUTMAN BEELD CAREL SCHUTTE

'Wij zijn journalist, geen dominee'

Wat heeft het 'goede nieuws' van Kerst te maken met het nieuws in de krant? Wat is eigenlijk 'goed nieuws'? Steef de Bruijn (*Reformatisch Dagblad*) en Sjirk Kuijper (*Nederlands Dagblad*) over christelijke journalistiek in een verwarrende wereld.

'Goed nieuws' – of in elk geval: nieuws – is het dagelijks werk van Steef de Bruijn en Sjirk Kuijper. Zij geven elk als hoofdredacteur leiding aan een christelijk dagblad. Wat betekent het feest van Kerst voor hen persoonlijk en voor hun krant? De 'concollega's' ontmoeten elkaar bij Kuijper thuis in Apeldoorn – de plaats waar de krant van De Bruijn is gevestigd. Ze hebben nog niet eerder zo een-op-een over hun werk doorgesproken. De Bruijn spreekt met ingetogen stem, Kuijper met iets grotere gebaren.

DE BRUIJN: 'Voor mij is de diepe betekenis van Kerst, dat ik in de puinhoop van mijn leven niet aan mezelf ben overgelaten. Dan was ik verloren. Maar God heeft naar mij omge-

De Bruijn: 'Soms spitten ook wij in een positief rapport op zoek naar narigheid. Dat is een journalistiek trekje.'

zien. Op Goede Vrijdag heeft Christus de toorn van God gedragen, omdat ik anders de eeuwige dood had moeten sterven. Dát is goed nieuws, voor iemand die dat helemaal niet verdiend had.

Het kerstfeest geeft me ook een gevoel van onbehagen, als ik de mensen in de winkelstraten zie. Wat jammer dat zoveel van de betekenis ervan langs hen heen gaat.'

KUIJPER: 'Het Kind kwam om te lijden – er is niets romantisch aan. Maar Kerst kijkt ook vooruit naar Openbaring: het kind is Koning van de wereld. Ik leef elk jaar naar het kerstfeest toe door de Messiah van Händel te luisteren, heel geconcentreerd.

Dat gevoel van onbehagen in de winkelstraten herken ik wel. Wij eten thuis op eerste kerstdag pannenkoeken en op tweede kerstdag houden we in de kerk in onze vorige woonplaats Franeker een open maaltijd.'

DE BRUIJN: 'Toch is gezelligheid voor mij ook een wezenlijk onderdeel. Je kunt Kerst ook té kaal maken. Thuis zitten we lang aan tafel en we praten over allerlei dingen van het leven. Zo'n dag geeft daar ruimte voor, die je in het gewone, drukke leven niet pakt.'

Doet uw krant iets bijzonders met Kerst?

DE BRUIJN: 'Wij brengen geen speciale bijlage met Kerst, wel met Oudjaar. We maken wel altijd een speciale voorpagina en ik schrijf een meditatief artikel. Dit jaar hadden we voor de adventstijd een serie rondom het thema 'verwachten'.'

KUIJPER: 'Wij brengen altijd wel speciale pagina's, met beelden en teksten. Maar we zijn journalist, geen dominee, geen schoolmeester en geen evangelist. Ons ambt is nieuws brengen. Maar wel zo dat we leven in de verwachting dat alle stemmen eens "Waardig is het Lam" zullen zingen.'

Hoe geeft Kerst kleur aan uw beide kranten? Brengt u speciaal voor de feestdagen 'goed nieuws'?

KUIJPER: 'Het lastige is dat nieuws vaak over incidenten gaat, en 'goed nieuws' zit vaak in langer lopende ontwikkelingen. Mijn overgrootmoeder kreeg een reeks kinderen; ze heeft er twee groot zien worden. Op het gebied van kindersterfte – en de andere millenniumdoelen van de Verenigde Naties – is er zo veel om dankbaar voor te zijn, en waar ik ook Gods hand in wil zien.'

DE BRUIJN: 'Als journalist moet je ook verslag doen van de goede, positieve ontwikkelingen. Maar niet met oogkleppen op. De wereld wordt niet steeds beter. De geschiedenis wordt voortgestuwd naar een einde toe: de komst van Christus op de wolken. Alles werkt daar naartoe. Ook nare ontwikkelingen. Tegelijk wil ik onszelf geen profetenmantel aanmeten, alsof wij precies kunnen aanwijzen hoe de wereldgebeurtenissen voorbode zijn van Christus' komst.'

KUIJPER: 'Zeker, bij de eerste komst van Christus had ook geen mens het zo bedacht. Ik wil het 'slechte nieuws' graag in proportie zien. Ten aanzien van criminaliteit bijvoorbeeld gaan sommige kranten de perken volstrekt te buiten. Alsof onze maatschappij zo onveilig is. Wij leven op de meest bevoorrechte plek van de wereld.'

Is christelijke journalistiek het tegengestelde van sensationeel?

DE BRUIJN: 'Elkaar bang maken, daar moeten we niet aan meedoen. Soms spitten wij ook in een positief rapport nog naar narigheid. Dat is een journalistiek trekje, dat kan ontsporen.'

KUIJPER: 'Wie progressief denkt, verwacht dat het steeds beter gaat in de wereld. Wat van die verwachting afwijkt, is dan nieuws – alle narigheid dus. Als christen is mijn mensbeeld dat de mens geneigd is tot alle kwaad. Dan wijkt het goede van de verwachting af en is dát dus nieuws. Dank zij Gods Geest doen mensen ook goede dingen.'

Wat was voor u in de afgelopen tijd goed nieuws?

DE BRUIJN: 'De vrijlating van Asia Bibi in Pakistan. Publieke druk en aandacht én gebed voor vervolgde christenen helpt dus. Daar kan ik God voor danken.'

KUIJPER: 'We hebben meer mogelijkheden om mee te leven met christenen wereldwijd. Hoe vaak heb ik vroeger niet horen bidden voor "de

kerk achter het IJzeren Gordijn"? De val daarvan is gebedsverhoring geweest.'

DE BRUIJN: 'Wat betreft de openheid voor het evangelie die daar gekomen is, ja, daar ben ik blij mee. Maar ik ben wel voorzichtig om aan te wijzen wanneer en hoe God wel of niet luistert.'

Is er verschil tussen uw beide kranten, als het erom gaat wat goed nieuws is?

DE BRUIJN: 'Ik zou het zo niet kunnen bedenken.'

KUIJPER: 'Wij zien eerder goed nieuws op het gebied van cultuur en sport. Als er een Nederlands succes is bij het wielrennen en de fietsverkoop neemt daarna toe, dan kan sport dus plezierig én motiverend zijn. Of misschien de bezinning op de rol van Zwarte Piet? Zou het voor jullie goed nieuws zijn als Zwarte Piet werd afgeschaft?'

DE BRUIJN: 'Zwarte Piet hoeft voor mij niet. Ik heb er heel weinig mee. Dat het onze Nederlandse, christelijke cultuur zou zijn die verdedigd moet worden, dat vind ik zwaar overdreven.

Homoseksualiteit, daar zitten jullie ruimer in. Bij ons gelden daar duidelijke markeringen.'

KUIJPER: 'Over die verschillen wil ik terughoudend zijn, want een generatie terug dachten we nog precies hetzelfde. Ik wil graag dat iedereen in Nederland veilig kan leven, ongeacht zijn of haar geaardheid. Ik denk dat er vroeger in de kerkelijke afwijzing van homoseksualiteit ook veel ordinaire walging heeft gezeten, en gebrek aan inlevingsvermogen.'

DE BRUIJN: 'Het kader is voor ons duidelijk: intieme relaties horen alleen binnen het huwelijk van man en vrouw. Binnen dat kader willen we maximaal toeschietelijk zijn en geborgenheid bieden aan mensen in soms schrijnende situaties. Daarin hebben we nog heel wat te leren. Ik ken dramatische verhalen van mensen die tussen de wielen geraakt zijn doordat ze niet geaccepteerd werden.'

Is een verschil misschien dat homoseksualiteit voor het RD echt een punt is aan het front in de strijd tegen secularisatie? En dat voor het ND andere zaken belangrijker zijn?

KUIJPER: 'Laat kerkelijke afwijzing van homorelaties geen struikelblok zijn voor het evangelie.'

DE BRUIJN: 'In de RD-achterban leeft wel sterk het gevoel dat ons iets door de strot wordt geperst als het gaat om homorelaties. Je ziet datzelfde bij gendergelijkheid. Zo van: er is in Nederland iets bereikt op dat gebied; er is alleen nog een vervelend groepje mensen dat niet meekomt. Daarom wil men in onze achterban een streep trekken. Het gevaar is dat je dan de pastorale bewogenheid en de zorgvuldigheid tegenover personen over het hoofd gaat zien. Wij gaan in de krant wel de dialoog aan. Bij sommigen is de angst dat dan de volgende stap is: acceptatie. Want in een dialoog moet je de moeite nemen in elkaars schoenen te gaan staan. Ja, misschien nemen bij sommige lezers de bezwaren dan af. Dat moet je dan op de koop toe nemen. Het hoort bij journalistieke waarheidsvinding om de ander tot zijn recht te laten komen.'

Sjirk Kuijper

Sjirk Kuijper (52) is hoofdredacteur van het *Nederlands Dagblad*. Hij werkte bij het *Gelders Dagblad*, het *ND*, E0-televisie en het *Friesch Dagblad*. De journalistiek wisselde hij af met functies als voorlichter en woordvoerder, bij de Tweede Kamer (voor de ChristenUnie) en het ministerie van Infrastructuur en Milieu. Hoofdredacteur is hij sinds 2013. Kuijper woont in Apeldoorn en is vrijgemaakt-gereformeerd.

De panelen schuiven dus?

DE BRUIJN: 'Wij hadden vorige maand een interview met Barbara Lamain, kleindochter van een bekende voorganger in de Gereformeerde Gemeenten, die nu zelf predikant is in de Protestantse Kerk. Hoe zij daarover vertelt, zal misschien bij een deel van de achterban leiden tot meer acceptatie van vrouwen in het ambt. Maar uit de vragen die we stellen blijkt duidelijk dat we daar afstand van nemen. Dat blijkt ook uit commentaren die we hierover schrijven.'

KUIJPER: 'Wij hebben nooit in een commentaar geschreven: de vrouw moet in het ambt. We doen verslag van de discussie en besluitvor-

Kuijper: 'Er zijn allerlei nepverhalen over christenvervolgung door de islam. Houd je bij de feiten.'

ming. Wij hoeven daarin geen leiding te geven.'

DE BRUIJN: 'Kun je de journalist zo zuiver scheiden van de dominee? Heb je in de krant ook niet de taak om ontwikkelingen in een kader te plaatsen en richting te wijzen?'

KUIJPER: 'Mijn interesseert dan vooral waarom dit punt ineens zo kon omslaan. Binnen een generatie!'

DE BRUIJN: 'Maar is die omslag dan iets wat je wilt veroordelen of aanprijzen? De Schrift wijst een richting. Er is geen enkele rechtvaardigingsgrond voor de vrouw in het ambt.'

KUIJPER: 'Ik ga niet per kerkgemeenschap voor schrijven hoe ze zich moeten ontwikkelen.'

Is er nieuws geweest in de afgelopen tijd dat u pijn heeft gedaan?

KUIJPER: 'Voor mijzelf is dat de misbruikzaak in vrijgemaakt Amersfoort. Ik kende betrokkenen; ik woonde in die kerkelijke wijk destijds. Dat maakte bij mij een hoop boosheid los, over hoe de kerk dertig jaar geleden functioneerde. Dat predikanten meenden dat ze dit in kleine kring moesten afhandelen. Daar heb ik een heftig commentaar over geschreven. Achteraf had ik dat beter aan een collega kunnen overlaten, omdat het me persoonlijk raakte.'



Hoofdredacteurs Sjirk Kuijper (links) en Steef de Bruijn praten thuis bij Sjirk over Kerst en christelijke journalistiek.

DE BRUIJN: 'Dus je schrijft weleens kritisch over ontwikkelingen in je eigen kerkelijke kring?'

KUIJPER: 'Zeker, als het over macht en manipulatie gaat bijvoorbeeld. Maar van theologische discussies doen wij verslag, zonder dat het onze taak is daarin een koers uit te zetten.'

DE BRUIJN: 'Voor ons is het lastig om ons uit te spreken over leeropvattingen binnen de kerken in onze achterban.'

We slaan liever bruggen dan dat we verschillen groter maken. Als er ingezonden brieven komen die zulke verschillen juist aanzetten

– over uitverkiezing bijvoorbeeld – plaatsen we die niet.'

Ten aanzien van kerken buiten uw directe achterban hebt u weleens minder moeite om verschillen op te blazen.

DE BRUIJN: 'Dan ligt het inderdaad makkelijker. Maar wat we dan vooral niet moeten vergeten, is onszelf een spiegel voor te houden.'

DE BRUIJN: 'Pijnlijk nieuws waren voor mij kerkelijke kwesties binnen onze achterban in Kruijningen en Opheusden. Je krijgt dan dossiers vol achtergrondinformatie toegespeeld –

zó veel pijn, rottigheid, verwijten. Hoe kan het dat mensen die in veel dingen elkaar herkennen, op een paar punten zo van elkaar verwijderd raken? Dat doet afbreuk aan betrokkenen en aan het beeld van de kerk in de samenleving. Dat hebben we toen ook geschreven: Dit kan echt niet, houd elkaar vast, om deze schade te voorkomen.'

Krijgt u als krant dan de onderste steen boven?

DE BRUIJN: 'Dat is moeilijk. In zo'n conflict-situatie krijg je vaak allerlei dossiers van ge-

Steef de Bruijn

Steef de Bruijn (56) is hoofdredacteur van het *Reformatisch Dagblad*. Hij begon in 1996 bij die krant als redacteur wetenschap, na een studie aan Wageningen Universiteit. Van 2013 tot 2016 was hij naast zijn werk bij de krant lector nieuwe media aan de hogeschool Driestar Educatief. Hoofdredacteur werd hij in 2017. De Bruijn woont in Achterberg, bij Rhenen, en is lid van de Oud-Gereformeerde Gemeenten in Nederland.

meenteleden. Die informatie kun je in de krant zetten, maar ik vraag me dan altijd af: wie dien je hiermee? Vanuit de kerkenraad of de predikant hoor je vaak niets. Dus we weten ook niet wat de waarheid is.'

KUIJPER: 'Soms denken instituten dat ze, door niets te zeggen, publiciteit kunnen tegenhouden. Als je dan toch publiceert, zeggen ze: er is geen wederhoor toegepast. Maar zo werkt het niet. Ze krijgen de kans, maar ze willen zelf niet.'

DE BRUIJN: 'Een predikant of een kerkenraad heeft natuurlijk ambtsgeheim.'

KUIJPER: 'Er is een gebrek aan professionele woordvoering in kerkelijke kring. Dat speelt ons hier parten.'

DE BRUIJN: 'Daar ben ik het erg mee eens. Ik geef kerkenraden of personen uit onze kring daarover ook weleens advies: wees zo veel mogelijk open en transparant – zeker als dat helpt om de leugen tegen te gaan. Ze luisteren alleen niet altijd.'

Behalve goed en slecht nieuws is er ook nepnieuws. Hoe wapen je je daar tegen?

KUIJPER: 'Het is een ziekte van onze tijd, dat we soort ideologisch geladen verhalen zo makkelijk van elkaar overnemen. Er zijn bijvoorbeeld allerlei nepverhalen in omloop over christenvervolgung vanuit de islam. Ik heb geen enkele illusie over de wreedheid van terroristen, maar juist dan is nepnieuws schadelijk, ook voor het evangelie. Houd je bij de feiten.'

DE BRUIJN: 'Er is kennelijk een voedingsbodem voor. Mensen vinden het fijn als iets in hun bubbel past. Wij merken het in de discussie over inenting. Principiële tegenstanders halen met graagte de verhalen van de antivaxxers aan. Ik vind het onze taak als krant om dan kritisch te zijn.'

KUIJPER: 'Over Israël en de Palestijnen wordt ook zomaar van alles geretweet, zonder dat mensen even twee stappen terugdoen om te kijken uit welke bron het komt.'

Zijn christenen nogal eens te naïef?

DE BRUIJN: 'Er zijn veel machten en krachten actief om ons te verdelen en tegen elkaar uit te spelen, om de komst van Gods koninkrijk te belemmeren. Desinformatie is er daar een van.'

KUIJPER: 'Op het persoonlijke vlak mag je naïef zijn. Help gerust mensen, ook al loop je het risico dat je belazerd wordt. Individueel ben je niet zo gauw te goed voor deze wereld. Maar als krant mag je niet naïef zijn.' ■



'Feest in de hemel' heet de jaarlijkse ND-zomerserie over pasbekeerde mensen. Dit is een kerstaflevering.

GERHARD WILTS BEELD MARTIN WAALBOER

Kerstfeest in de hemel



Amsterdammer Barend van Loggem (84): 'Ik heb bijna geen tijd om thuis Kerst te vieren. Ik ben nu bijna altijd weg voor de kerk.'

Hoe kwam u in aanraking met het geloof?

'Een vriend nam mij mee naar Hoop voor Noord.'

Wat trof u daarin?

'Fijne en lieve mensen, die ondanks veel verschillen elkaar aanvaardden. Zo heeft God ons bedoeld.'

Van welke geloofsgemeenschap bent u lid?

'Amsterdam Hoop voor Noord'

Wat roept nog steeds vragen op?

'Ik heb nooit vragen over het geloof. Al snap ik twintig procent van de Bijbel niet. Ooit beantwoordt God al onze vragen.'

Met Kerst gaat Barend van Loggem naar de kerk. Logisch is dat niet, want de 84-jarige Amsterdammer zat vijftien jaar bij de Jehova's Getuigen. 'Verdwaald geraakt', zegt hij nu. 'Het vieren van Kerst is daar verboden, net als verjaardagen', zegt hij. Pas toen zijn vrouw Dirkje drie jaar geleden overleed en daar in de Koninkrijkszaal geen enkele aandacht voor was, ging voor Barend de knop om. 'We waren 65 jaar getrouwd geweest, maar haar sterven zou iets zijn wat God van ons vraagt.' Hij zwijgt even: 'Dat eist God helemaal niet van ons. Als iemand in je gemeente sterft, dan ga je mee naar het kerkhof.

Dat is niet gebeurd, de mensen lieten me stikken.'

Meeleven ervoer Van Loggem niet. 'Het heeft lang geduurd voordat bij mij de ogen opengingen. Ik was niet opstandig tegen God, wel tegen de mensen daar. Bij de Jehova's Getuigen was het je plicht langs de deuren te gaan. Verloor een van je kinderen het geloof, dan mocht je niet meer met hen praten. Na het sterven van mijn vrouw, sloeg ik op hol. Ik stond zelfs op het punt om mezelf van kant te maken. Want ik was alles kwijt.'

'meteen raak'

Een vriend nam hem mee naar Hoop voor Noord. Bij binnenkomst was het volgens Van Loggem 'meteen raak'. De manier waarop de mensen daar met elkaar omgingen, uit tientallen nationaliteiten, ontroerde hem diep. 'De ander ontvangen zoals hij is, een beetje lief zijn voor elkaar - dat is wat God van ons vraagt. Eigenlijk wilde ik maar één ding: een arm om mijn schouder.' Hij liet zich uitschrijven bij de Jehova's Getuigen en liet zich na twee jaar doppen in zijn nieuwe gemeenschap. 'Serieus, ik voelde toen de hand van God om me heen. Ik weet nu dat ik een echte Vader heb.' Praten met God maakt hem gelukkig. 'Mijn zes kinderen geloven niet, maar een van hen is wel bij mijn doop geweest. Ze zeiden "ouwe, we zijn trots op je". Ze zien dat ik veranderd ben. "Pa, je voelt je ondanks je verdriet toch heel gelukkig." En dat is ook zo, al ben ik soms best

verdrietig. Als ik op bed lig, dan denk ik vaak aan mijn vrouw. Dan roep ik naar beneden: "Hé Dikkie!" En meteen denk ik bij mezelf: "Wat ben je nou aan het doen, joh? Ze is er toch niet meer?" Dan ga ik met God praten, op z'n Amsterdams, en dat helpt mij tot en met.'

een moordknul

De bekering heeft zijn leven mooier gemaakt, zegt Van Loggem. 'Ik accepteer anderen meer, ik zoek contact, al is het niet overdreven. De ander aanvaarden, zo wil God het graag. We geven vaak met een groep lezingen, ergens in het land; dan leer ik mijn broeders en zusters nog beter kennen.' Vreugde ervaart hij wanneer christenen, blank of bruin, geel of zwart, in hetzelfde kerkgebouw bijeenkomen. 'Als ik die zie zingen, springen, dansen, dan merk ik wat leven is. Daar word ik warm van. Ik hou niet van vergaderen, wel van praten.' Het mooiste vindt Van Loggem zijn dagelijkse wandelingetje naar de kerk. 'De eerste twee jaar bleef ik wat op afstand, nu heb ik de sleutel', grinnikt hij. 'Als ik in de kerk kom, dan zie ik zusters en broeders, en hebben we schik met elkaar. Je kunt bij elkaar terecht als je klachten of moeilijkheden hebt. De dominee, Jurjen ten Brinke, is precies zo hoor. "Hé ouwe, hoe is het ermee?", zegt-ie dan. Een moordknul, gewoon een mens onder mensen.' De kerk is Van Loggess lust en zijn leven. Op zondag komt hij altijd naar beide diensten. 'Ik heb bijna geen tijd om thuis Kerst te vieren. Ik

ben bijna altijd weg. Het is vandaag donderdag, ik heb voor het eerst weer tijd om deze week mijn eigen potje te koken. Jezus heeft het bevel over me, ik ben zijn lijfsbediende. Als Hij tegen me zou zeggen elke dag spinazie te eten, dan doe ik dat. Hij is gekomen om zijn leven voor ons op te offeren. Welk mens doet dat nou?'

geintje

Van Loggem noemt zijn bekering 'een bevrijding', heel resoluut. 'Ik loop nu meer te zingen dan ooit. En ik zing echt alles: van opera tot André Hazes, ook psalmen. In het begin was dat moeilijk, want bij de Jehova's Getuigen had je andere liederen en melodietjes. In Hoop voor Noord zijn vrolijker wijsjes, en liedjes speciaal voor kinderen. Maar als ik de melodie ken, zing ik keihard mee.' De bedaaide Amsterdammer heeft geen vragen over het geloof. Hij vindt de Bijbel een prachtig boek. 'Maar twintig procent van die verhalen snap ik niet. Ook anderen, zelfs de dominee, begrijpt niet alles. En dat is precies wat geloven is. Toch denk ik dat God ooit al onze vragen beantwoordt. Als ik daar niet van overtuigd was, bleef ik thuis. In Amsterdam zeggen we vaak "van binnen huil je, buiten lach je". Ik mag als rasechte Amsterdammer graag een geintje maken, maar 's avonds in bed denk ik aan Dirkje en mis haar. Dan zeg ik tegen God: "Moet je horen, Vader, ik zit in de penarie", dan is het alsof Hij bij me komt staan, en voel ik me weer rustig en kalm worden.'



Wie was uw 'engel' het afgelopen jaar? In deze fotoserie vertellen mensen over het goede nieuws dat ze van een ander hoorden.

JACQUELINE IMMINKHUIZEN BEELD JACQUELINE IMMINKHUIZEN

EEN LIEVE, GRAPPIGE EN ONDEUGENDE MAN

MICHELLE KOK (26) MET HAAR 'ENGEL' DIRK SCHUT (29) UIT AMERSFOORT.

'Afgelopen september ben ik ten huwelijk gevraagd door mijn vriend. Dit huwelijksaanzoek heeft mij als mens sterker gemaakt. Ik heb vanaf mijn negende jaar diabetes type 1 en op mijn twintigste ben ik gediagnosticeerd met een dissociatieve stoornis. Dit houdt in dat ik meerdere persoonlijkheden heb. Een halfjaar na de diagnose leerde ik Dirk kennen. Ik zat toen nog in therapie. Dirk heeft mij altijd heel goed gesteund hierin. Daar heb ik heel veel aan gehad. Vanaf het moment dat we elkaar leerden kennen, heeft hij gezegd er samen voor te willen gaan. Hij zei: "Ik vind jou leuk en alles wat we tegenkomen doen we samen."

'Dirk is stuntvechter en geeft daarmee voorstellingen op kastelen. Het eerste weekend van september moest hij trainen op kasteel Muiderslot en vroeg hij of ik ook meeging. Onder het mom van "dat is gezellig in de auto, dan zit ik niet alleen". Dat vond ik wel een beetje verdacht. Toen is hij met uitzicht op het Muiderslot op zijn knieën gegaan. Dat hij, ondanks mijn krakkemikkige lijf, met mij wil trouwen geeft mij extra kracht. Ik weet dat ik er niet alleen voor sta. Dirk is een heel zorgzame, lieve, grappige, ondeugende en intelligente man. Een echte 'engel' voor mij dus.'





In het ziekenhuis, op je werk, in een relatie – ineens krijg je te maken met slecht nieuws. Wat doe je dan?

MARA WIENKE BEELD MARA WIENKE

Wat als je slecht nieuws moet brengen (of krijgen)?

Er bestaat niet alleen goed, maar helaas ook slecht nieuws. Een HR-expert, een chirurg en een relatie-therapeut vertellen hoe het is om geregeld boodschapper van slecht nieuws te zijn. En hoe je als ontvanger het beste ermee kunt omgaan.

DE HR-ADVISEUR: 'RAAS THUIS HELEMAAL UIT'



Voor HR-adviseur Roland Grootenboer is ontslaan een complex deel van zijn job. Maar als het 'goed' verloopt voor de werkgever en werknemer, toch ook een mooi onderdeel. Hij leeft zichtbaar op als hij erover vertelt: 'Ik wil ook dit onderdeel integer en authentiek te doen.' Hoe besluit je dat iemand ontslagen moet worden? Grootenboer: 'Ik stel managers of teamleiders een controlevraag om mee te beginnen. Zou je deze persoon nu aannemen voor deze rol? Of: zou je het contract van deze persoon nu verlengen, als je de kans had?'

Als er twijfels zijn over het functioneren van een werknemer, is de makkelijkste optie wachten tot een contract afloopt. 'Dat is een natuurlijk moment om de werkrelatie te beëindigen. Een ongemakkelijk halfuurtje en dan is de werknemer weg.' Grootenboer pleit echter voor de moeilijke weg: als werkgever eerder verantwoordelijkheid nemen en de werknemer op tijd waarschuwen. Ongeacht het soort contract. 'Praten. Aangeven waar het op dat moment aan schort. Als diegene dat niet herkent, is dat al gesprekstof op zich. Je werknemer is iemand die voor jôu werkt. Jij moet iemand de kans geven te verbeteren. Dat is mijn paradepaardje: feedback geven.'

Helaas is de realiteit vaak anders. Voor een werknemer die verrast wordt, heeft Grootenboer een aantal tips. 'Allereerst: luister. Je wilt niets zeggen waar je later spijt van krijgt.' Doet de werkgever een financieel aanbod? 'Hap nog niet. Vraag om een vervolgesprek om over die dingen te praten.' Het zou kunnen dat je in het ontslaggesprek al emotioneel wordt. 'Dan vergeet je een hoop, logisch. Je kunt vragen om het ter bevestiging naar je te mailen, zodat je nu naar huis kunt gaan.' Als het ontslag of de contractbeëindiging is aangekondigd, moet je ermee leren leven. 'De werkgever wil niet met jou

verder. Waarom zou jij dat dan wel willen? Raas helemaal uit als je thuis komt. Praat met iemand of bel iemand op.' Het is beter dat niet bij een collega te doen. 'Die collega moet nog door. Het helpt niet als jij zijn of haar collega's voor rotte vis uitmaakt in dit proces.'

Het is makkelijk om als werknemer de werkgever overal de schuld van te geven – maar dat is niet helemaal eerlijk. 'Jij was erbij. Tuurlijk, als je werkgever eerder niets heeft gezegd is dat een fout. Maar het is belangrijk om te reflecteren: waar heb jij iets laten liggen? Zo kun je ervan leren. Neem de tijd om de inhoud af te sluiten voordat je je over geld en juridische zaken buigt.'

'Bij het zakelijke deel biedt het Juridisch Loket gratis hulp. Zo weet je waar je op moet letten en wat jij graag zou willen halen uit het volgende gesprek. Het proberen waard.' Blijf vooral dicht bij jezelf in dit laatste hoofdstuk van je baan. 'Ga niet ineens geveinsd zakelijk of juridisch doen. Hakken in het zand zetten helpt vaak niet.'

Voor de werkgever is het ook belangrijk netjes afscheid te nemen. Grootenboer: 'Als alles over is, kan deze werknemer een ambassadeur voor het leven zijn, ook al gaat hij of zij weg.'

Tips: wat kun je doen vóór ontslag in beeld is?

1. Neem de verantwoordelijkheid voor je eigen functioneren: vraag om feedback.
2. Ga eerlijk het gesprek aan met de werkgever als je merkt dat iets niet lekker loopt.
3. Blijf jezelf verbeteren en oriënteren. Er is vast ruimte voor bijvoorbeeld een boek in de trein. Misschien kun je zo een andere rol in dit of een ander bedrijf krijgen.



DE RELATIETHERAPEUT: 'ROEP NIET: IK GA WEG, DOE!'

Relatietherapeut Cocky Drost ziet een rode lijn in de ervaringen van Grootenboer, Van der Zaag en zichzelf: in alle soorten 'slecht nieuws' is er sprake van een rouwproces. Ook in relaties die stuklopen. Alleen durven we dat niet altijd te erkennen en er de tijd voor te nemen. 'Het is geen slikken en maar doorgaan. We moeten kunnen zeggen wat het is: rouw. En rouw kost tijd, die we onszelf moeten gunnen.'

In haar praktijk ziet ze dat rouwproces vaak net als in het ziekenhuis beginnen bij woede. En eindigen in de reële fase, of zoals zij die noemt: aanvaarding.

De boodschapper van slecht relatienieuws heeft meestal lang getwijfeld. 'Het is goed de boel niet te lang door te laten etteren. Maar let op: opeens de bom laten barsten is ook geen goed alternatief. "Ik ga weg, doe!" Ik had een cliënt die al drie jaar een relatie had. Die relatie werd midden in de nacht uitgemakkt door de ander, met een appje. Kom op, zeg!'

Als helpt in een relatie zou je de ander respectvol moeten behandelen. Daarin kan Drost zich goed vinden in Grootenboers advies voor de boodschapper: op tijd waarschuwen. 'Ga in gesprek. Vertel waar je mee zit en kijk

hoe je hier samen mee om kunt gaan. Dan ben je de crisis voor.'

En als de boodschapper toch wacht en ineens de bom laat barsten ... 'Dan voelt diegene zich schuldig. En dat is terecht ook. Want op die manier geef je de ander geen kans meer, voelt diegene zich niks waard.'

Als ontvanger leren leven met het slechte nieuws is lastig. Op kantoor, in het ziekenhuis en thuis is de sleutel volgens Drost hetzelfde: stilstaan. 'Niet meteen weer doorgaan. Laat toe dat het nu donker is. Als je daar oké mee bent, ga je vanzelf weer licht zien.' En verwen jezelf: 'Een avond met vrienden, lekker een film kijken, wat je wilt.'

Tips: doe een relatiecheck in de feestmaand

1. Onthoud dat de maand december stressvol is en niet per se representatief voor jullie hele relatie.
2. Juist rond de feestdagen is het goed om één of twee avonden met zijn tweeën te zijn. Praktische thema's (zoals: waar vieren we Kerst) zijn dan verboden.
3. Elke relatie kent twijfels. Spreek ze uit en bedenk hoe je elkaar hier weer in kan vinden – als goede voornemens, bijvoorbeeld.



DE CHIRURG: 'ER ZIJN VIER FASEN'

De pieper steekt uit de witte doktersjas van Edwin van der Zaag. Op elk moment kan hij als chirurg van dienst opgeroepen worden voor een spoedoperatie in het Gelre ziekenhuis in Apeldoorn. De kans dat hij vandaag nog een slechtnieuwsgesprek moet voeren is groot.

'Het is een dagelijks en essentieel deel van de baan. En een van de redenen dat ik dit werk doe.'

Hij realiseerde zich dit toen hij een 30-jarige stagiair was in het Antoni van Leeuwenhoek-ziekenhuis, dat gespecialiseerd is in oncologie. Hij moest een 23-jarige patiënt met een dik medisch dossier (Van der Zaag beeldt het uit als een boek dat 20 centimeter dik is) nóg meer slecht nieuws vertellen. Want er was een door uitzaaing veroorzaakte tumor gevonden in de hersenen. De patiënt brak. Na tien jaar medische pech dit weer. Maar hij herstelde zich snel. 'Hij zei tegen zichzelf: "Ik heb vaak slecht nieuws gehad en steeds kwam ik er weer bovenop. Dat zal ik ook nu doen." Dat maakte zo veel indruk op mij. Toen wist ik dat ik dit werk wilde blijven doen. Het is betekenisvol. En steeds weer zie ik de veerkracht van de mens.'

Iedere ontvanger van slecht nieuws reageert anders, maar grofweg zijn er vier fasen. Van der Zaag benoemt ze in de meest voorkomende volgorde. 'Eerst woede. Meestal naar mij, de boodschapper. Dat kan ver gaan: tot "ik weet waar je woont en zoek je vanavond op" aan toe.' Dan volgt de ontkenningfase. 'De patiënt hoopt dat ik dossiers heb verwisseld. Of dat het maar een ontstekings is. Daar kan ik niet in meegaan. Ik houd vol dat het slecht nieuws is, dat het geen ontsteking maar kanker is.' Dan maakt onmacht zich meester van de patiënt. 'Dan wordt in een depressieve opwelling soms gevraagd of ik dan maar alles wil stoppen.' En de laatste fase: 'Als de

patiënt reëel is en besluit er het beste van te maken.' Als dokter vindt hij het zijn plicht om begeleider te zijn van dat emotionele proces. 'Dat doe ik graag, maar je moet er wel een dikke huid voor hebben.'

Dokters worden uitgebreid getraind voor allerlei slechtnieuwsgesprekken. 'En toch is de praktijk steeds anders en leer je door. Een jongedame met een ingegroeide teennagel bijvoorbeeld. Ik dacht: dit valt mee vergeleken met darmkanker. Maar ze moest hard huilen. Voor haar was het een slechtnieuwsgesprek. Want ze moest twee weken thuisblijven, midden in haar toetsweek.'

Voor de zwaardere slechtnieuwsgesprekken bereidt Van der Zaag zich altijd in alle rust voor. Het gesprek zelf voert hij het liefst ook rustig, op een rustige plek in het hectische ziekenhuis. 'Soms is er te veel speed, is het aflopende zaak en moet dat slechte nieuws pats boem verteld worden.' En als zoiets gebeurt ... dan hoopt Van der Zaag op regen en tegenwind als hij terug naar huis fietst. 'Dan kan ik het van me afwassen.'

Tips: hoe ga je goed voorbereid naar een ziekenhuisgesprek?

1. Neem iemand anders mee naar het gesprek. Als patiënt mis je info, zeker als het een slechtnieuwsgesprek wordt.
2. Er is geen juiste of onjuiste reactie: blij bij jezelf en vertel de dokter wat er in je omgaat.
3. Na het gesprek komen er vragen. Bespreek ze met degene(n) die bij het gesprek waren. Schrijf vragen op die overblijven; neem ze mee naar de dokter.
4. Langzaam verandert dit trauma van een emotionele achtbaan in een feit: het is zo en je kunt het niet veranderen. Gun jezelf hiervoor ruimte en tijd – het tempo is voor iedereen anders.



Home Center



Kom woonshoppen in Kerstsfeer

Home Center op z'n mooist...

Onze 50 woonafdelingen staan boordevol bruisende woonideeën. Kom gezellig woonshoppen in een feestelijke winterse sfeer en laat je inspireren. Bij de grootste wooninspiratie van Nederland vind je vast die leuke bank, trendy accessoire of die mooie nieuwe keuken. Home Center heeft alles in huis.



Openingstijden		
Maandag	24 dec	10:00 - 18:00 uur
Dinsdag	1 ^e Kerstdag	gesloten
Woensdag	2 ^e Kerstdag	10:00 - 18:00 uur
Donderdag	27 dec	09:30 - 21:00 uur
Vrijdag	28 dec	09:30 - 18:00 uur
Zaterdag	29 dec	09:30 - 18:00 uur
Zondag	30 dec	Gesloten
Maandag	31 dec	10:00 - 17:00 uur
Dinsdag	Nieuwjaarsdag	Gesloten

DE GROOTSTE WOONBELEVENIS VAN NEDERLAND

Voor iedere
woonstijl

Voor elk
budget

200 merken onder
één dak

75.000 m²
woonwinkelplezier

Gratis stroom voor
auto en fiets



Wie was uw 'engel' het afgelopen jaar? In deze fotoserie vertellen mensen over het goede nieuws dat ze van een ander hoorden.

JACQUELINE IMMINKHUIZEN BEELD JACQUELINE IMMINKHUIZEN

MEER RUST IN HET GEZIN DANKZIJ BENJAMIN

WILBRAND RAKHORST (44, RECHTS) UIT NIJKERK MET ZIJN 'ENGEL' BENJAMIN JAHOLA (62) UIT NIJKERK.

Wilbrand: 'Benjamin verdient het om mijn 'engel' te genoemd te worden. Hij heeft voor een baan gezorgd voor mij en mijn vrouw. Ik was acht jaar lang docent godsdienst, maar ik kwam thuis te zitten met een zware burn-out. Om echt tot rust te komen, ben ik toen bewust een tijdje thuis gebleven. Dat was best wel lastig, omdat in ons 'calvinistische' land werk vaak als onderdeel van je identiteit wordt gezien. Ik heb trajecten gevolgd om mezelf te leren kennen en ik heb veel gebeden. Benjamin kwam op een gegeven zelf naar mij toe of ik hem wilde helpen met zijn werk. Door deze verandering is er meer rust in het gezin gekomen en heb ik minder tijd om te piekeren. Ook hebben we zo financieel een gat kunnen dichten.'

'Ik kende Benjamin al langer, we kwamen elkaar weleens tegen in Nijkerk. Hij is twintig jaar geleden vanuit Irak naar Nederland gekomen en heeft het TIP College opgericht. Hier worden inburgeringslessen gegeven aan vluchtelingen. Daarnaast biedt hij met Stichting De Herder hulp aan christenen in Mosul (Irak). Ik zit in het bestuur van deze stichting en ik ben medewerker op het TIP College.

Verder ben ik zelf bezig met de website muziekbijbel.nl en ben ik medeoprichter van De Huiskamer in Nijkerk, een inloophuis voor ontmoeting en gebed. Mensen verbinden en gebed hebben altijd centraal gestaan in mijn leven. Benjamin is ook een heel gedreven man en altijd druk. Af en toe moet ik bij hem op de rem trappen. Wat dat betreft lijken we erg op elkaar.'





Indie

Het kerstverhaal

PAUL VISSER • PREDIKANT IN AMSTERDAM BEELD VARA

Het was in de adventstijd. Een groep van zo'n vijftig zakenmensen had de Noorderkerk afgehuurd voor een kerstdiner. Het leek de organisator wel interessant voor deze gelegenheid ook de dominee uit te nodigen om hen een kerstboodschap mee te geven. Hij waarschuwde me wel dat het geen preek moest worden, omdat de meesten niets (meer) met het geloof hadden.

Om maar meteen aan te sluiten bij de gedachtewereld van mijn gehoor, was mijn openingszin: 'Het kerstverhaal in de bijbel is een verhaaltje van niks.' Je zag ze kijken. Die insteek hadden ze niet verwacht. Het gaf wel meteen aandacht. Ik neem aan, zo vervolgde ik, dat als jullie een nieuw product in de markt zetten, jullie alles doen qua marketing zodat niemand erom heen kan. Door de consument te 'bombarderen' met een gerichte en gelikte reclamecampagne. Het ontlokte instemmend geknik. God, zo ging ik verder, deed echter precies het omgekeerde. Toen Hij met het beste wat Hij bedacht had voor de dag kwam, de incarnatie van zijn Zoon oftewel de komst van Jezus, ging het er bij de introductie nogal knullig en onbenullig aan toe – afgezet tegen de spelregels van een adequate marketing.

Je zou verwachten dat de aftrap in de tempel van Jeruzalem gegeven zou worden. Het begon echter in een klein onbetekend stadje, Nazaret, met een ongehuid zwanger meisje. Op zich al een verdacht gebeuren in die tijd. Haar verklaring was echt te gek voor woorden. Ze beweerde een onverwacht bezoek te hebben gehad van een engel, die haar gezegd had dat zij door de hemel verkoren was om, zonder tussenkomst van een man, de lang beloofde Messias te dragen en te baren. Zelfs Jozef, haar verloofde die zielsveel van haar hield, maakte het niet mee. Toen zij hem in vertrouwen nam, had hij iets van: je kunt me nog veel meer vertellen, Maria. Maar geloof je het zelf? Het was dat hij door een bijzondere droom van Hogerhand werd overtuigd, anders had hij de relatie verbroken. Laat staan dat haar omgeving er iets mee kon. Er zal van alles zijn gedacht, gegniffeld ook, maar het zal weinig zijn geloofd.

Ook daarna werd het er niet veel beter op. Geboren werd Jezus in de nacht op de binnenplaats van een herberg, terwijl heel Betlehem lag te slapen. De enige tamtam, die van dat engelenkoor, werd gemaakt in het open veld ver buiten de bebouwde kom en vernomen door een paar onbeduidende herders. Geen mensen die doorgingen voor de meest betrouwbare getuigen. De tamme reactie waarmee hun verhaal de volgende dag in Betlehem ontvangen werd, spreekt wat dat betreft boekdelen. Mensen verbaasden zich, maar niemand voelde zich gedrongen er verder 'iets mee te moeten'. Hoe wij dat geboorteverhaal van Jezus door de loop van de tijd ook hebben opgeblazen, destijds was het echt een verhaaltje van niks.

Niet echt handig van God om de zaak zo 'ongelukkig' aan te pakken, zo suggereerde ik voor mijn intussen welwillende gehoor. Als Hij wilde dat mensen gelijk het nodige in Jezus zou-

den gaan zien, had Hij de komst van Jezus in die wereld van grote namen dan niet wat krachtiger en overtuigender moeten presenteren? Heeft Hij het niet voor een groot deel aan zichzelf te wijten dat het destijds al niet echt een succes werd? Is dat trouwens ook nu niet het probleem? Wat zie je er eigenlijk van? Van zijn liefde en macht? Van zijn reddend ingrijpen? In hoe het eraan toegaat in deze wereld?

Tussen twee haakjes: nu ik dit schrijf, moet ik denken aan wat er nog niet zo lang geleden gebeurde aan de tafel van DWDD. Presentator Matthijs van Nieuwkerk vroeg aan Beatrice de Graaf bij de presentatie van haar nieuwste publicatie een en andermaal wat ze bedoelde met de zin, geciteerd uit een interview met haar: 'Ik geloof dat er een eind komt aan het kwaad en dat God alles goed maakt.' Ondanks goedbedoelde pogingen dat uit te leggen en een welwillende houding om het te snappen leidde het tot verder onbegrip en een ongemakkelijke sfeer. Er valt blijkbaar nog heel wat huiswerk te doen, om de relevantie van (het geloof in) Christus voor buitenstaanders inzichtelijk te maken.

Eeuwenlang is er in de kerk verhaald dat God in Jezus het verschil maakt. Maar hoe dan en waarin dan? Is het er na 2000 jaar echt zoveel beter op geworden? Zouden we 'zonder' zoveel slechter af zijn? Het zijn de steeds weerkerende vragen van veel mensen. Misschien gaat het wat te ver het evangelie af te doen als een verhaaltje van niks – daarvoor is het leven van Jezus te inspirerend geweest – maar per slot van rekening heeft het de wereld ook niet echt verder geholpen. Er werd instemmend geknikt.

Inmiddels was mijn gehoor wel één en al oor. Als een soort toebereide akker om het zaad van het evangelie met gulle hand in uit te strooien. Hoe vreemd het ook klinken mag, vervolgde ik, juist die manier van doen, toen, is typisch voor God. In plaats dat Hij zich met veel lawaai en geweld zó aan ons opdrong dat je niet om Hem heen kon – of je wilde of niet – diende Hij zich zo onbeduidend aan dat je het meteen kon afdoen als iets van niets. Het laat zien dat we door de hemel niet worden gemanipuleerd, zoals in de wereld wel vaak gebeurt als er wat aan de man of vrouw gebracht moet worden. Is dat niet verrassend? Het verhaal van Jezus' geboorte rekent radicaal af met het beeld van God waar velen op afgeknapt zijn: als iemand die vanuit de hoge mensen naar Zijn hand zet en onder de duim houdt. Niet dus!

De reden? God is liefde en liefde dwingt niet, maar wint in. Het typeert het kerstverhaal. Steeds als Hij verscheen met een onverwacht woord of in een ongedacht gebeuren, verwarde en verwonderde Hij de bezochte zó, dat die zich als vanzelf gewonnen gaf. Ongedwongen en blij verrast. Deze invalshoek deed mijn publiek van die dag zichtbaar goed.

Zoals toen gaat God ook nu te werk, verhaalde ik verder. Niet bedreigend, maar uitnodigend. Via een kwetsbaar menselijk woord of een persoonlijke gewaarwording. Waardoor Hij, zonder iets te dwingen, dingt naar ons hart en in ons diepste denken iets gaande maakt. Zoals bij die ras-Jordanees die zo verrast werd door Gods helpende hand dat hij begon te gelo-



►► Dit essay is ook te beluisteren als podcast, ingesproken door ds. Paul Visser. De podcast is te vinden op nd.nl/podcast of te beluisteren op het soundcloud account van het *Nederlands Dagblad*.





is een verhaaltje van niks



Beatrice de Graaf over haar geloof bij *De Wereld Draait Door* (DWDD), 8 oktober 2018.

ven. Of bij die geslaagde directeur van een multinational, die zo direct werd aangesproken door een zin uit een preek, dat hij wist 'dit is God'.

Het zijn kleine wonderlijke verhalen. Op het eerste gehoor verhaaltjes van niks in het grote wereldgebeuren. Waar de omgeving ook nu, net als toen, nogal eens de wenkbrauwen bij optrekt en zich afvraagt of het iemand niet in de bol geslagen is. Door deze manier van doen kreeg het kerstverhaal van ooit een blijvend en levendig vervolg. Tot in Amsterdam toe. Het leverde verraste blikken op.

Vraag blijft: wat dat heeft gebracht na 2000 jaar? Het antwoord luidt: sowieso een onafzienbare rij mensen, van hoog tot laag, klein en groot, voor wie deze hemelse liefde hun leven werd. Liefde die in Jezus' komst aan het licht kwam. Allereerst toen wij niet van Hem gediend bleken te zijn en Hij door onze handen belandde aan een kruis. Dat zag er nog veel minder uit dan in het begin. De meesten gingen dan ook

schouderophalend aan de Gekruisigde voorbij. Als dit de Redder moest zijn ... Intussen was Hij het méér dan ooit. Want op hetzelfde moment dat Hij slachtoffer werd van ons gedrag, werd Hij zondebok vóór dat gedrag. Verrezen uit de dood was daarom het eerste en enige wat Hij zei: Sjalom! Vrede. Waarmee er een streep door ons verleden ging en toekomst werd beloofd.

Ik kwam al meer op dreef. Het begon toch bijna nog een preek te worden. Tot mijn verbazing haakte mijn gehoor echter niet af. Dus waagde ik het erop nog een stap verder te gaan en vroeg: Wat is er tegen dat God ons zó tegemoet komt? Behalve dat het je misschien te veel van het goede is? Als vanzelf kwam het tot een slotsom: Het feit dat u vandaag met zo veel aandacht luisterde naar dit oude verhaal, bewijst dat het echt méér is dan een verhaaltje van niks. Het bleef even doodstil. Het leek op de een of andere manier in goede aarde gevallen te zijn.





ND tweede-

ILLUSTRATIE MICHEL DE BOER





-kerstdagspel



Met de hele familie een spelletje doen met Kerst? Pak snel een paar pionnen en een dobbelsteen en doe het **ND tweede-kerstdagspel**. Gooi met de dobbelsteen en volg de aanwijzingen op de speciale vakjes. Wie het eerste precies bij 80 is, heeft gewonnen. Heb je aan het einde van het spel te hoge ogen gegooid, ga dan evenzoveel stapjes terug.

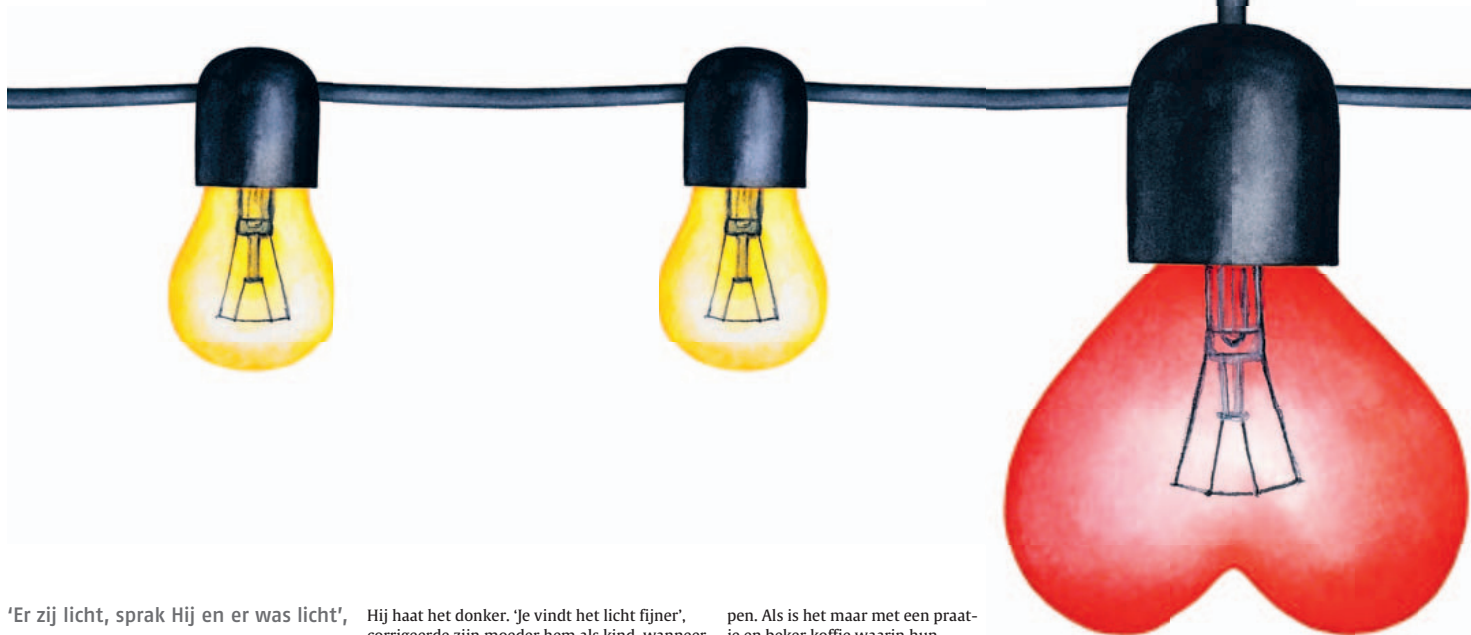
- 7** Je hebt de dominee geholpen met de liturgie voor de kerstdienst. Goed zo! Ga naar 21.
- 14** Oei, je hebt geen duurzame kerstboom gekocht. Bied je excuses aan aan al je medespelers.
- 22** Je bent vergeten de chocolademelk te kopen voor het kinderkerstfeest. Ga terug naar 11.
- 24** Hè bah. De kalkoen was net niet gaar. Dat merk je onmiddellijk aan je darmen. Een beurt overslaan.
- 27** Oei, je hebt net iets te veel gedronken en tijdens de kerstnachtdienst val je in slaap. Ga terug naar 20.
- 32** Je zakt tijdens het schaatsen door het ijs. De aardige buurman trekt je uit het water, maar je moet wel een beurt overslaan.
- 43** Wauw! Je hebt gezongen als een nachtegaaltje in de dienst. Een vriendin had tranen in haar ogen. Ga door naar 79.
- 50** Kerstvakantie! Reislustige ome Gerard neemt je een paar dagen mee naar de zon. Hoera! Ga naar 68.
- 52** Prrrrt! ... Je darmen spelen weer op van de kalkoen. Blijf op de wc zitten totdat iemand anders een hapje van de kalkoen neemt en je op dit vakje komt aflossen.
- 60** Je hebt vakantie, maar helaas, daar komt een appje van collega Daan die je erop wijst dat je iets vergeten bent te regelen. De laptop moet dus weer open ... Wacht een beurt.
- 61** Twee dagen met de familie valt niet mee. Na een grappig bedoelde opmerking van ome Anton loopt tante Sjaan huilend weg. Jij mag de boel weer aan elkaar lijmen. Ga terug naar 41.
- 66** De glühwein stijgt je naar het hoofd. Je gooit het halve glas per ongeluk over de nieuwe feestjurk van tante Els. Je gaat snel met zout en water in de weer. Een beurt overslaan.
- 70** Verdraaid, gebeurt het je weer! Net als drie jaar geleden ben je tante Mien vergeten uit te nodigen. Dat kan écht niet! Terug naar 1!
- 78** Ja hoor. Ze moeten jou weer hebben. Na de dienst vraagt koster Kees of je meehelpt de stoelen op te ruimen. Je durft weer eens geen nee te zeggen. Ga terug naar 48.
- 80** Hoera! Gewonnen. Maak een selfie met het spel en deel die op Instagram met de hashtag #ikhebhetndkerstspeligewonnen. Mail je foto ook naar kerst@nd.nl



Een hardwerkende man die zijn vrouw te weinig aandacht geeft. Komt het goed met hen?

ELINE DE BOO BEELD ISTOCK

Lichtplan



'Er zij licht, sprak Hij en er was licht', mompelt hij terwijl hij de zaklamp, die altijd onder de kassa hangt, grijpt en aanzet. Gelukkig heeft hij alle snoeren goed weggewerkt, anders zou hij zijn benen breken op zoek naar de meterkast. En zijn klanten trouwens ook, want die lopen vaak omhoog te kijken. Ondanks de gerichte lichtbundel moet hij langs de muur tasten om te voelen hoe hij het deurtje, dat zo veel schakelaars verbergt, kan openen.

Hij haat het donker. 'Je vindt het licht fijner', corrigeerde zijn moeder hem als kind, wanneer ze voor de zoveelste keer het nachtlampje naast zijn bed uit kwam doen.

Hij knipte zelf mooie figuren en die zette hij achter de witte lampenkap; zo werden bekende schaduwen op de muur geprojecteerd, in plaats van de verknipte gedochten die auto-lichten langs het behang lieten flitsen. Als zijn moeder onverbiddelijk het licht uitdeed, streelde ze nog één keer zijn wang en verzekerde hem dat Jezus zijn licht in de nacht was. Dat maakte de duisternis draaglijk, al begreep hij zo al jong dat het op geloven aan kwam. Als hij zijn ogen opendeed, zag hij er niets van. Nog steeds niet.

Na zijn studie elektrotechniek ziet hij een leven onder de tl-buizen van een kantoor niet zitten. Als monteur is hij niet opgeleid, bovendien is een zwerfend bestaan van meterkast tot meterkast ook maar kaal. Nu is hij verantwoordelijk voor één enorme meterkast waarin alle elektra van de lampenwinkel en zijn woning daarboven is geregeld. Hij klemt de zaklamp tussen zijn tanden en inspecteert alle schakelaars. Er zijn geen stoppen doorgeslagen en de aardlekschakelaar staat ook nog goed. Het moet een stroomstoring zijn.

Hij schuifelt, bijgelicht door de lichtbundel van de zaklamp, richting de ingang en ziet alleen zijn eigen reflectie in het winkelraam. Buiten is het aardedonker. Er is gestommel boven, misschien moet hij even kijken hoe het met Marianne is. Eerst de winkel sluiten. Of toch niet, het is bijna Kerst. Er zijn altijd mensen die nog kerstlampjes willen kopen, op zoek naar wat lastminutegezelligheid voor hun huis. De laatste jaren houdt hij zijn Lichtparadijs tot laat open op kerstavond, de zee van kerstverlichting trekt dan in de donkere straat veel bekijks.

zonderlinge klanten

Het is nog de enige lampenwinkel in de stad. En de laatste winkel die op deze bijzondere avond open is. Het trekt wat zonderlinge klanten, maar het voelt goed om ze te kunnen hel-

pen. Als is het maar met een praat-

je en beker koffie waarin hun eenzaamheid voor even oplost.

Nog voor hij de deur naar het trapgat kan bereiken, gaat deze al open.

'Kom je naar boven? Het is zo naar, alleen in het donker. Nou ja, Joostje is er wel maar die slaapt lekker door.'

'Maar de winkel dan?'

'Het is al negen uur geweest, het is toch wel goed zo?'

'We zijn altijd tot middernacht open op deze dag.'

'Weet ik, maar er gaat nu echt niemand meer op pad op zoek naar verlichting. Het is zo donker, niemand waagt zich meer op straat. Wat heb jij ze nog te bieden?'

'Ehm ... eigenlijk niets op batterijen.'

'En ik heb gekeken, maar we hebben ook geen kaarsje, dus die kun je ook niet voor ze opsteken.'

'Koffie, heb ik. En een plak kerststol.'

'En hoe ga je die koffie zetten?'

'Wat baal ik hiervan. De belangrijkste avond van het jaar en de stroom valt uit. Alsof de duivel ermee speelt.'

'Hoezo de belangrijkste avond van het jaar? De omzet op 24 december is nooit erg hoog.'

'Maar het is een bijzondere avond, iedereen ziet uit naar het kerstfeest en is gezellig bij elkaar. Mooie lichtjes aan.'

'En ik zit alleen boven. Gezellig zeg. Al bijna zes jaar. Gelukkig is Joost er nu. Maar toch, die ligt in zijn wiegie. Is het nu niet eens tijd om er voor ons te zijn, in plaats van voor degenen die nog wanhopig op zoek zijn naar licht?'

juiste toon

Wat hij al vermoedde, heeft ze nu hardop gezegd. Ze vindt dat hij er niet is. In zijn huwelijk en als vader. Omdat hij er voor zijn klanten wil zijn. Niet dat die dezelfde trouw tonen, ze winkelen liever op internet. Hoe kun je nu de juiste lamp kiezen als je niet de juiste toon van het licht met je eigen ogen kan zien? Hij begrijpt het niet. Ze komen er wel achter en dan komen ze terug. Dan worden de rode cijfers weer

zwart en kan hij Marianne en Joost meenemen op vakantie. Dan hoeven ze niet langer te leven van het salaris dat ze binnenbrengt met de nachtdiensten die ze als verpleegkundige draait. Dat lukt trouwens ook maar net. Het geld dat elke maand bij de winkel moet, nekt ze. Schuld drukt hem neer, maar hij vecht terug. Ziet ze dat dan niet, dat hij het voor haar doet? En om Joost een toekomst te geven?

Nog meer dan het donker haat hij zijn tekortschieten. Samen zorgen ze voor kortsluiting en hij kan geen woord meer uitbrengen. Marianne is alweer op weg naar boven. Hij hoort Joost huilen, zijn nachtlampje is natuurlijk ook uit. Hij had hem zelf besteld, nog voor Joost geboren werd. Een gedimd lichtgevende wolk. Elke avond zet hij deze lamp zelf aan als hij zijn zoonpje instopt voor de nacht en zegt dan 'papa is dichtbij je, al zie je me niet. Ik ben er als de wolk boven je.' Marianne moet hem maar troosten, hij moet het probleem van de stroom oplossen.

wantrouwen

Met de zaklamp zoekt hij de laptop. De site van het energiebedrijf heeft het over een onbekende oorzaak en durft niet te voorspellen hoe lang het gaat duren. Hij schrikt als naast hem een stem klinkt: 'Hebt u die ook te koop, zo'n zaklamp?'

'U laat me schrikken, ik hoorde u niet binnenkomen. De winkelbel doet het natuurlijk ook niet. Nee, eerlijk gezegd is dit de enige.'

'Jammer', zegt de man die inmiddels zijn telefoon aangezet heeft. 'Ik heb wel een lampje op mijn telefoon, maar die is bijna leeg en ik kan hem zo natuurlijk niet opladen.' Hij schijnt het felle licht op zijn gezicht dat oogverblindend afsteekt tegen het diepe donker.

'Het spijt me dat ik u niet kan helpen, wellicht

'En ik zit alleen boven. Gezellig zeg. Al bijna zes jaar. Is het nu niet eens tijd om er voor ons te zijn?'



kerstverhaal



advertenties

springen de lichten zo weer aan. Ik zou trouwens ook niets af kunnen rekenen, de kassa kan niet open en de pin werkt ook niet.' Goed om gelijk duidelijk te maken dat er niets te halen valt, in ieder geval geen geld. Hij schaamt zich meteen voor zijn wantrouwen. Kan hij deze late klant iets anders aanbieden? Hij ziet er eenvoudig uit, maar niet als een dakloze.

'Het is wel te hopen dat we zo weer stroom krijgen, zeker nu met al die mooie kerstverlichting. En anders zitten de kerken op deze kerstavond misschien wel vol, daar branden in ieder geval kaarsjes', zegt de late klant.

'Doen ze dat tegenwoordig nog, die kerstnachten? Je zou denken dat ze daar tegenwoordig elektrische kaarsjes gebruiken.'

'Ook wel, maar licht is licht, toch?'

'Daar vergist u zich in. Je hebt sfeerverlichting, functionele en decoratieve verlichting en dan moet je kijken naar het gewenste effect. Wil je direct, indirect of diffuus licht? Dat bepaalt de keuze van je lichtbron. Soms is led beter, in andere situaties halogeen. Je moet eigenlijk eerst een lichtplan maken en niet zomaar wat rommelen via internet.'

'Maar vanavond zien we dat een lichtplan je uiteindelijk niet helpt.'

De mobiele telefoon van de man valt uit. Samen staan ze daar in het donker. Het duurt even tot ze weer iets kunnen onderscheiden.

kerststol

De man blijft naast hem staan, hoewel hij weet dat er geen zaklampen te koop zijn. Wat wil hij nog?

'Wilt u misschien wat chocolademelk? Ik kan het niet opwarmen, maar heb er wel een lekker stuk kerstbrood bij.'

'Graag. Ik ben net aangekomen en heb nog weinig vriendelijkheid ontmoet. Iedereen is zo druk met zichzelf, dat zie je zo. Het lijkt wel een andere wereld hier, zo ver van huis.'

Hij nodigt de man uit om op de stoel vlak bij de toonbank te gaan zitten en geeft hem de zaklamp.

'Kunt u me even bijlichten met de zaklamp,

dan giet ik de chocomelk niet naast de beker. Dat zou zonde zijn.'

'Heb je zelf een lichtplan?' vraagt de man met zijn mond vol kerststol.

'Ik, een lichtplan?' Hij lacht. 'Dat past hier niet, ik moet zo veel mogelijk lampen hier kwijt om anderen te laten zien. Ik help anderen met hun plannen.'

'En jij dan? Wie verlicht jou over hoe het in jouw huis moet?'

nieuw leven

Een paar minuten zwijgen ze. De een kauwt. De ander ook, maar op woorden. De man bedankt en loopt de winkel uit. 'Ik zie je wel weer.' 'De winkel is de komende twee dagen dicht', roept hij hem nog na. En even later: 'de winkel gaat niet meer open.' Hij hoort het zichzelf in het donker fluisteren.

'Marianne, Mar', hij struikelt bijna op weg naar de trap. Ze is al op weg naar beneden, met Joost ingebakerd in de lange doek aan haar lichaam. 'Ik ga de winkel sluiten. Wil je me helpen een plan te maken? Ik zie het licht niet.' 'Tuurlijk, ik zie ook geen hand voor ogen. Kom, pak je jas. We gaan naar de kerk, deze Kerst pakken we het anders aan. Joost is er nu, we moeten een nieuw leven met hem beginnen.' ■

OVER DE AUTEUR

Dit kerstverhaal is geschreven door Eline de Boo. Zij is schrijfster met een missionaire roeping.

De Boo woonde tien jaar in Japan en werkte daar voor de Gereformeerde Zendingbond als kerkplanter/zending. Ze werkt nu als schrijver en manager bij de IZB.

In 2013 kwam haar roman *Blauw Zeil* uit.

►► meer informatie: elinedeboo.nl

JEMIMA

HELPT U ÉÉN VAN ONZE BEWONERS?

Met € 20,- per maand helpt u hen aan :
voeding, kleding, therapie en verbandmiddelen

WWW.JEMIMA.NL / financiële-adoptie

f ANBI

STEUN



TU Kampen & FJC Aix-En-Provence

Bedankt voor uw steun voor **theologisch onderwijs** in Frankrijk in 2018!

Nog niet gedoneerd? Stort op: **NL04 INGB 000 349 0687**





Een kerstdiner geïnspireerd door de Britten; dan kom je al snel uit op een *high tea*.

ANNEMARIE EVERSDIJK BEELD HANS-LUKAS ZUURMAN

Ook restjes kunnen heerlijk

zalsoufflé

INGREDIËNTEN (VOOR 8 PERSONEN):

50 gram boter, plus extra om in te vetten
50 gram bloem
300 ml melk
3 eieren, gesplitst
zout en peper
100 gram gerookte zalm, fijngehakt
Verder nodig: 8 theekopjes

BEREIDING:

Verhit de oven tot 200 graden Celsius. Vet 8 kleine theekopjes in met boter. Smelt de rest van de boter in een steelpan op laag vuur. Roer de bloem erdoor en gaar deze roux al roerend in 1 minuut. Neem de pan van het vuur en giet al roerend de melk bij de roux. (Als je niet roert, kunnen er klontjes ontstaan; als dat toch gebeurt, druk de saus dan door een zeef).

Zet de pan op het vuur als de melk is toegevoegd en blijf roeren tot de saus is gebonden. Neem hem weer van het vuur en laat afkoelen.

Roer de eidooiers los met wat zout. Roer het mengsel door de iets afgekoelde



saus. Roer ook de zalm erdoor.

Klop de eiwitten in een vetvrije kom tot een stevig schuim; het mag niet uit de kom glijden als je deze omkeert. Spatel het schuim rustig door het zalmengsel. Verdeel de massa zorgvuldig over de voorbereide kopjes. Strijk de bovenkant glad en maak de randen van binnen schoon. Bak ze 10 minuten in de oven tot ze gerozen en goudbruin zijn. Dien ze onmiddellijk op.

(BRON: HET VINTAGE TEA PARTY BOEK, ANGEL ADOREE, FONTAINE UITGEVERS)

Wat eet je op tweede kerstdag als je de dag ervoor al uitgebreid hebt getafeld? Waarschijnlijk zijn er nog wat restjes over van het eerste kerstdiner. Die kun je prima hergebruiken, bijvoorbeeld in een hartige taart. Met wat kleine gerechten erbij en een flinke pot thee serveer je een smakelijke *high tea*.

Een lichte restjesmaaltijd in Britse stijl: redacteurs van het *Nederlands Dagblad* probeerden het alvast uit. Cees Dorland, Dick Schinkelshoek en Annemarie Eversdijk (eindredacteurs) gingen aan de slag in de keuken om sandwiches, hartige en zoete gerechtjes te maken. De redacteurs Linda Stelma, Hans-Lukas Zuurman en Harm Bosma werden uitgenodigd om mee te eten en eventueel commentaar te leveren.

Bij een *high tea* hoort goede thee. Cees Dorland heeft een grote doos earl grey gehaald bij de toko. 'Zo'n doos kost bijna niets en de thee is erg lekker.' De thee ruikt inderdaad heerlijk en we zetten een grote pot. De tafel is inmiddels feestelijk aangekleed met etagères vol verschillende gerechten.

Een *high tea* begint meestal met hartige hapjes. We starten daarom met een zalsoufflé. Het is een soort luchtige omelet in een koffiekopje dat goed in de smaak valt. Het ei in combinatie met zalm is goed in evenwicht, vinden de tafelenoten.

Als volgende gerecht zijn er twee hartige taarten: één met pompoen en ham, de ander met spinazie, tonijn en champignons. Twee heel verschillende quiches, de pompoentaart is een stuk pittiger. De meningen van de eters zijn verdeeld: de een vindt de pittige meteen favoriet, de ander gaat vooral voor de zachtere tonijnquiche.

Een *high tea* is nooit compleet zonder sandwiches. 'Het makkelijke van sandwiches is dat je de restjes kalkoen van eerste kerstdag kunt gebruiken', tipt Dick Schinkelshoek, die sandwiches maakte met ham en kalkoen, naar eigen recept. De boterhammen zijn getoast, wat een knapperige bite geeft.

Na al het hartigs is het tijd voor zoet. Scones met jam en clotted cream, chocoladefudge (óverheerlijk volgens de mee-etters) en een romig laagjesdessert volgen elkaar op.

Inmiddels beginnen we wel vol te raken van al het eten. Als klap op de vuurpijl heeft Dick Schinkelshoek een echte plumpudding gekocht. Een Britse kerstmaaltijd kan niet zonder dit loodzware nagerecht.

Dick: 'Zelf een plumpudding maken met noten, rozijnen, brood, specerijen, fruit en wortels kost uren en volgens sommigen zelfs weken werk. Dus de meeste mensen kopen er eentje.' De prijs van een plumpudding is niet mals: voor 15 euro koop je er eentje bij de Bijenkorf. Je hoeft hem alleen in de magnetron te verwarmen en met poedersuiker te bestrooien. Helaas is het eetgezelschap minder te spreken over de pudding. De reacties: 'Oef, wat een buikbeton.' 'Dit mogen ze bij de Brixel wel houden', en 'Het is net een oliebol met veel te veel suiker.' Harm Bosma weet de laatdunkende opmerkingen nog recht te breien: 'Als er hongersnood was, zou ik het wel openeten.' ■

pompoentaart met pecannoten

INGREDIËNTEN

600 g verse pompoen
150 g ham (dikke plak)
1 el donkere basterdsuiker
2 tl hot peppersauce
3 el tomatenketchup
2 el traditionele olijfolie
1 tl zout
80 g ongebrande pecannoten
6 plakjes deeg voor hartige taart
3 middelgrote eieren
125 ml verse slagroom

BEREIDING

Verwarm de oven voor op 200 graden. Vet de taartvorm (diameter 26 centime-

ter) in. Verwijder de zaden en de draderige binnenkant van de pompoen. Verwijder de schil en snijd het vruchtvlees in stukjes. Snijd de ham in blokjes.

Meng basterdsuiker, hot peppersauce, ketchup en olie in een kom, voeg zout en peper naar smaak toe. Schep de ham, pompoen en pecannoten erdoor.

Bekleed de taartvorm met het deeg en druk aan de randen goed aan. Snijd het overtollige deeg weg. Klop de eieren los met de slagroom en breng op smaak met zout en peper. Verdeel het eimengsel over de bodem van de taartvorm en schep het pompoenmengsel erin. Bak in 30-40 minuten goudbruin.

(BRON: ALLERHANDE)

quiche met spinazie, tonijn en champignons

INGREDIËNTEN (VOOR 1 TAART)

300 g bloem
70 ml water
130 g boter
0,5 tl zout
0,5 tl suiker
3 eieren
200 ml room
200 g gesneden champignons uit blik
1 blik tonijn
115 g verse spinazie

BEREIDING:

Verwarm de oven voor op 180 graden. Leg de bloem op het keukenblad, met een putje in het midden. Voeg water, boter, zout en suiker toe en kneed het deeg tot het niet meer aan je handen plakt. Gebruik eventueel iets meer



bloem en bestrooi ook de taartvorm (diameter 26 centimeter).

Maak het deeg in de taartvorm. Voor de vulling roer eerst de eieren en de room goed door elkaar en breng op smaak met zout, peper en een beetje citroensap. Voeg de tonijn, de champignons en de spinazie toe en doe in de taartvorm. Bak circa 45 minuten in de oven.

sinaasappelscones

INGREDIËNTEN

300 g bloem
1,5 theelepel bakpoeder
65 g suiker
1 sinaasappel, rasp
1,5 theelepel zout
120 g boter
120 ml karnemelk
75 g donkere rozijnen
melk om te bestrijken

BEREIDING

Verwarm de oven voor op 200 graden. Bekleed een bakplaat met bakpapier.

Doe de bloem, het bakpoeder, de suiker, sinaasappelsrasp en het zout in een kom en meng dit met een lepel door elkaar. Snijd de boter in kleine blokjes en meng deze met je vingers door de droge ingrediënten. Doe dit net zo lang totdat het mengsel kruimelig is, maar ga vooral niet te lang door.

Voeg de karnemelk en de rozijnen toe aan het geheel en kneed totdat je van het geheel een bal kunt vormen. Ook hier is het belangrijk niet te lang door te kneden. Zodra het deeg een geheel is, ben je klaar.



Rol het deeg uit tot 2 centimeter dik. Steek er met een ronde steker rondjes uit van ongeveer 4 centimeter. Bestrijk de scones met melk. Bak ze 13 tot 17 minuten in de oven.

Serveer de scones met jam naar keuze en clotted cream. Clotted cream maak je door 125 ml slagroom stijf te kloppen en daar 125 gram mascarpone doorheen te roeren en vervolgens nog een keer te kloppen.

(BRON: BAKBIJEL, RUTGER VAN DEN BROEK, UITGEVERIJ CARRERA)



k zijn



Twee soorten hartige taart en sandwiches; bij een *high tea* begin je meestal met hartige hapjes en eindig je met zoete gerechtes.

turkey and ham sandwich



INGREDIËNTEN
brood om te toasten
kalkoen- of kippenvlees
plakken lekkere gekookte ham
een paar tomaten
een krop sla
mayonaise
kerrie, citroen
peper, zout
cocktailprikkers

BEREIDING
Dit is een ideaal recept om van de restjes kerstkalikoen of kip af te komen. Meng de kerrie, citroen, zout en peper naar smaak door de mayonaise. Snijd eventueel de korstjes van het brood, en toast het in een broodrooster. Besmeer de broodjes met de kerriemayo en leg er een blaadje sla op. Vouw het vlees en een of twee plakjes tomaat in een plakje ham, en leg dat tussen twee broodjes. Snijd diagonaal door en voorzie beide helften van een prikkertje.

romig laagjesdessert

INGREDIËNTEN
250 ml banketbakkersroom
125 ml slagroom
fijne kristalsuiker
2 granaatappels

VOOR DE BANKETBAKKERSROOM (500 ML)
1 vanillestokje
350 ml melk
75 g suiker
3 eidooiers
3 el bloem

BEREIDING BANKETBAKKERSROOM
Halveer het vanillestokje in de lengte en schraap met een mespunt het merg eruit. Breng in een pan de melk met het merg, het lege vanillestokje en de helft van de suiker aan de kook. Klop de eidooiers (het geel) met de rest van de suiker los in een kom en roer de bloem erdoor. Meng een scheut warme melk door het eimengsel en schenk terug in de steelpan. Breng al roerend aan de kook en laat op laag vuur binden tot een dikke, stevige vla. Giet in een kom, dek af met vershoudfolie en laat helemaal afkoelen. Zet daarna in de koelkast om



door en door koud te worden. Verwijder voor verder gebruik het vanillestokje.

BEREIDING LAAGJESDESSERT
Klop de slagroom stijf met suiker naar smaak. Halveer de granaatappels. Tik met een pollepel op de vrucht en vang de pitjes op in een kom (help desnoods een beetje met een lepel). Verwijder eventuele witte vliesjes. Schep in elk glas een laagje pitjes. Schep er een laagje banketbakkersroom op en lepel daarop een laag slagroom. Maak laagjes tot alles op is en sluit af met wat pitjes.
(BRON: HUISGEMAAKT, LA PLACE, UITGEVERIJ FONTAINE)

donkere chocoladefudge

INGREDIËNTEN
200 g pure chocoladetrappels
210 ml 'double cream' (zie toelichting)
340 g kristalsuiker
170 ml glucosestroop
60 g boter + wat extra om in te vetten
suikerthermometer

BEREIDING
Dit is een recept van de Britse chef-kok Simon Hulstone. Vet de randen van een bakvorm in en leg een vel (siliconen) bakpapier op de bodem. Giet de room, suiker en glucosestroop in een zware, stevige pan. 'Double cream' is zware room met een vetpercentage van 48 procent. In de meeste Nederlandse supermarkten is het niet te koop. Vervang eventueel door wat duurdere ongeklopte slagroom (meestal is het: hoe duurder, hoe vetter). Meng het zachtjes door elkaar en laat het heel langzaam aan de kook komen tot de suikerthermometer 120 graden aangeeft. Probeer daarbij niet te roeren, of de pan te bewegen! Haal van het vuur, roer de boter voorzichtig door het mengsel en laat de temperatuur op-



nieuw zachtjes oplopen naar 120 graden. Haal de pan van het vuur, en roer de chocolade door het mengsel tot die is opgelost. Giet het in de bakvorm en laat het zeker 30 minuten afkoelen en opstijven. Snijd de fudge in blokjes.
(BRON: GREATBRITISHCHEFS.COM)



Hoop, verwachting en aanbidding. Daar gaat het om in veel kerstliederen.

DEBORA DIJKSTRA BEELD LABAN PRODUCTIES, HENK VISSCHER, ANP / BART MAAT

Een lied dat steeds terugkomt

Stille nacht, Komt allen tezamen of Ere zij God. We zijn allemaal met kerstliederen opgegroeid. Wat is uw favoriete kerstklassieker? We vroegen het aan zangeres Elise Mannah, dominee Paul Visser uit Amsterdam en vicepremier Hugo de Jonge.



►► beluister de interviews
De volledige interviews met Elise Mannah, Paul Visser en Hugo de Jonge zijn te beluisteren als podcast. Naast de drie portretten zal cultuurredacteur Roel Sikkema uitgebreid achtergronden, grappige anekdotes en leuke weetjes van deze kerstliederen vertellen. Alle afleveringen zijn te vinden op nd.nl/podcast of abonneer je op het soundcloud account van het *Nederlands Dagblad*.

'ZO'N PRACHTIGE MELODIE DIE IN HET REFREIN ECHT OPENBREEKT'

ELISE MANNAH, ZANGERES
FAVORIETE KERSTLIED: LICHT IN DE NACHT

'December is altijd een heel drukke maand met veel optredens. Ook voor mijn man is het druk, want hij heeft een bedrijf in kerstpakketten. Toen ik bevallen was van mijn eerste dochter had ik na twee weken alweer mijn eerste optreden. Dat had ik onder voorbehoud laten staan, want ik vond het gewoon veel te leuk. Maar dit jaar doe ik het anders. Ik ga één optreden doen met Martin Brand, maar verder heb ik geen boekingen aangenomen. Ik ben net voor de tweede keer moeder geworden van mijn dochter Lotte en ga de komende decembermaand nog genieten van mijn zwangerschapsverlof. Het wordt een traditionele, gezellige Kerst met veel familiebezoekjes.

Licht in de nacht, een vertaling van het lied *O holy night* is mijn favoriete kerstlied. Als tiener werd de Nederlandse vorm van dit lied in mijn kerk gespeeld. Toen had ik er een hekel aan; ik hield alleen van moderne kerstliedjes. Maar toen ik het lied jaren later moest instuderen voor een optreden vond ik het ontzettend mooi. Zo'n prachtige melodie, die in het refrein echt openbreekt. En als je naar de



tekst kijkt, klinkt er voor mij een en al hoop door. Ik vind vaak vertalingen minder geslaagd dan originele teksten, maar

die van dit lied is echt mooi. Deze zin bijvoorbeeld:

Uit ons hart en dwars door alle tranen, ontspringt een lied dat jubelt door de tijd.

Ik snap wel dat ik het als tiener wat hoogdravend vond, maar nu vind ik het poëtisch heel mooi. Dit is voor mij echt de hoop van Kerst. Als ik het zelf ooit moeilijk ga krijgen, hoop ik dat ik dit terug kan halen. En dat ik dan denk: Hij is ons nieuwe hoop komen brengen. Hij is er.'

Licht in de nacht, een ster schijnt door de wolken. Dit is de nacht dat zijn leven begon. En als hij spreekt, verbreekt hij alle banden van volken. Totdat hij kwam en het kwaad overwon. Nieuwe hoop is hij ons komen brengen. Stralend breekt die heldere morgen aan.

Wat hij ons leert is geven om een ander. Liefde alleen is de weg die hij wees. En als hij spreekt, verbreekt hij alle banden. Vrij van het juk, verdrukking en vrees. Uit ons hart en dwars door alle tranen, ontspringt een lied dat jubelt door de tijd.

'HET HEIL IS ÉÉN KNEIEVAL BIJ ME VANDAAN'

PAUL VISSER, PREDIKANT (NOORDERKERK, AMSTERDAM)
FAVORIETE KERSTLIED: GEZANG 21

'In Amsterdam hebben we elk jaar twee kerstnachtsdiensten, omdat de mensen er in één dienst onmogelijk in kunnen. Het hoort echt bij Amsterdam; Amsterdammers komen niet zo trouw in de kerk, maar op kerstavond doen ze dat wel. Dan komen ze ook echt op z'n Amsterdams binnen allemaal. Dat vind ik aan de ene kant heel mooi en daar ga ik voor, om er toch weer elke keer iets van te maken. Maar als de Kerst voorbij is, heb je vaak een soort Elia-ervaring. Zo van: God, het is nu genoeg en neem nu mijn ziel. Want ze hebben allemaal weer gewoon hun dingetje gedaan en je hoort er nooit meer wat van.

In zo'n dienst moet je vooral de bekende kerstmelodieën laten horen, het heeft helemaal geen zin om allerlei ingewikkelde moderne kerstliederen te bedenken. We zorgen altijd wel voor heel goede muzikale bijdragen, want Amsterdammers zijn kritisch, het moet allemaal op niveau zijn. We zingen de bekende kerstliederen die hopelijk ergens wel raken. En ja, wie mee kan zingen, zingt mee en wie niet, die houdt zijn mond.

Mijn eigen favoriete kerstlied is gezang 21. Die ene regel daarin komt elk jaar weer terug bij mij: 'Ik kniel aan uwe kribbe neer, oh Jezus Gij mijn leven'. Dat ontroert mij altijd weer. Omdat het zegt



dat het heil maar één knieval bij mij vandaan is. Zo dichtbij. Het zegt ook dat God allang voorzien heeft in mijn genade, mijn vrede, in mijn behoud en leven, voordat ik er zelfs maar om vroeg. Zelfs voordat ik was geboren. Dus er is allang gered. Het enige dat ik kan doen, is een knieval maken voor deze God die voor mij geknield heeft, gekruisigd is, het heeft gered en op mijn bestaan heeft gerekend. Dat ontroert me, dus dat blijft het mooiste lied. Het lied komt elk jaar ook in een preek of een kerstmeditatie voorbij. Ik krijg het er gewoon niet uit.'

'WE ZINGEN DE MESSIAH LUIDKEELS MEE'

HUGO DE JONGE, VICEPREMIER
FAVORIETE KERSTLIED: MESSIAH (HÄNDEL)

'De kerstboom staat bij ons al voor Sinterklaas. De dames thuis hadden de onbedwingbare behoefte om de boom op te zetten, dus op enig moment zag ik hem staan. Ik moet dan ook eerlijk bekennen dat ik geen rol heb gehad in het optuigen van de boom.

Wij hebben thuis eigenlijk een vrij traditionele Kerst. Op eerste kerstdag gaan we naar mijn ouders en op tweede kerstdag gaan we bij mijn schoonouders op bezoek. En van beide kanten komt dan de hele familie bij elkaar. We hebben allemaal drukke banen en op zo'n moment spreek je elkaar nog eens.

Ik kom uit een predikantengezin, dus vroeger was het thuis rond de feestdagen heel druk. Mijn vader moest altijd veel preken, een soort preekmarathon. Hij was op tweede kerstdag pas echt klaar en kon dan relaxen. Kerst was echt thuis met het gezin. Dat komt denk ik ook, omdat we vaak zijn verhuisd. Waar anderen vanaf de basisschool jarenlange vriendschappen hebben opgebouwd, heb ik dat zelf eigenlijk niet zo. Maar de vrienden die je dan wél over hebt, zijn dan je broers en je zussen.

Een echt favoriet kerstnummer heb ik niet, maar wat ik ieder jaar luister is de Messiah. Vroeger vond ik het ongelooflijk saai. 'Wat een allemachtig lang stuk',



dacht ik toen. Maar later heb ik het stuk zelf een aantal keer mogen zingen in een oratoriumvereniging. En nu zingen we thuis in aanloop naar Kerst de Messiah luidkeels mee. Vooral de uitvoeringen van Paul McCreech en Marc Minkowski behoren tot mijn favorieten. Vooral die laatste is een beetje ruw en snel. De Messiah en Kerst zijn voor mij echt onlosmakelijk met elkaar verbonden.'



Wie was uw 'engel' het afgelopen jaar? In deze fotoserie vertellen mensen over het goede nieuws dat ze van een ander hoorden.

JACQUELINE IMMINKHUIZEN BEELD JACQUELINE IMMINKHUIZEN

BAAN BIJ DE BIJENKORF NA ECHTSCHIEDING

MARISKA BECKER (36, LINKS) UIT CAPELLE AAN DEN IJSEL MET HAAR 'ENGEL' ANGIE SCHOB (33) UIT ROTTERDAM.

Mariska: 'Dankzij mijn lieve vriendin Angie heb ik sinds mei weer een baan, waardoor ik uit een zware depressie ben gekomen. Na mijn scheiding zat ik in een heel moeilijke periode. Nu ik weer aan het werk ben en meer regelmaat heb, voel ik me een stuk beter en sta ik steviger in mijn schoenen. Ik kan nu veel makkelijker dingen van me afzetten en prioriteiten stellen. Tijdens het bevrijdingsfestival op 5 mei vertelde ik Angie dat ik op zoek was naar werk. Zij werkt al een aantal jaren bij het klantencontactcentrum van de Bijenkorf en heeft mij aangedragen bij haar manager. Zo is het balletje heel snel gaan rollen en ik kon die week erop al beginnen.'

'Ik ben heel blij met mijn baan en heb het erg naar mijn zin. Het werk is ook goed te combineren met de zorg voor mijn twee kinderen. Als ik die baan niet had gekregen, weet ik niet hoe het nu met mij en mijn kids zou zijn gegaan. Omdat ik zo ziek was, dreigde ik mijn kinderen namelijk kwijt te raken. Dit mooie gebaar van Angie heeft mijn leven een positieve wending gegeven. Voor haar een kleine moeite, maar voor mij van onschatbare waarde.'

Voor mij is Angie een echte 'engel'. Ze wil altijd helpen, luistert heel goed en prikt overal doorheen. Ze is één van mijn betere vriendinnen en een echte positiviteitsgoeroe.'





Drie verhalen over hoe God onverwacht toch een kind kan schenken.

ESTHER VAN LUNTEREN BEELD JEROEN JUMELET EN ROLIENKE VAN DER VELDE

Lang gewacht, toch geboren

Kerst. Feest van verwachting, en van wonderlijk geboren kinderen. Zoals bij de bijbelse Zacharias en Elisabet. Dat gold niet voor de familie Van Schelven, Benders en Van der Velde. Kerstfeest na kerstfeest ging voorbij zonder dikke buik, zonder baby in de armen. Tot er een wonder gebeurde.

'WEER MOESTEN WE LOSLATEN'

Wendy (44) en Jan Pieter (48) van Schelven uit Veenendaal kwamen in Israël op een 'vruchtbaarheidsbankje' terecht. Daarna gebeurde een wonder.

WENDY: 'Ik vond kinderen altijd al fantastisch. Op mijn zesde sleepte ik de baby van de burens op de trap af, en gaf hem een schone luier.'

JAN PIETER: 'Toen vrienden om ons heen kinderen begonnen te krijgen, mocht het er bij ons ook van komen. Maar een half jaar later zaten we bij de huisarts en niet veel later kwamen we in de medische molen terecht.'

WENDY: 'Heel veel mensen hebben voor ons gebeden. Ik lag dubbel van de buikpijn door de hormonen, maar ik had hoop. Tot ik weer ongesteld werd ...'

JAN PIETER: 'Toen duidelijk werd dat wij via kunstmatige inseminatie geen kindje konden verwachten, bezochten we een informatiebijeenkomst over ivf. Nog diezelfde avond keken we elkaar aan: dit gingen we niet doen. Het voelde voor ons alsof we te veel zouden ingrijpen in het natuurlijke proces, hoewel de kans op een zwangerschap door onze beslissing nagenoeg nul werd. Tegelijkertijd wisten we: voor God is niets onmogelijk.'

WENDY: 'Het klinkt misschien nuchter, maar er waren al zo veel tranen vergoten. We zijn nooit boos geweest op elkaar of op God. We zeiden eerder: waarom zou ons dit niet overkomen?'

JAN PIETER: 'Na onze beslissing rond ivf zijn we wel gestopt met bidden voor een kindje. We wilden het kunnen loslaten en door gaan met ons leven. Ook samen kun je God de eer geven.'

WENDY: 'Vlak daarna werd ik verliefd op een ander.'

JAN PIETER: 'We waren zo lang gefocust op kinderen krijgen dat we elkaar uit het oog hadden verloren.'

WENDY: 'Toch wilden we er samen uitkomen. Hoe moeilijk het ook was om weer met elkaar verbonden te raken. Ook op lichamelijk vlak. Als je jaar in jaar uit elke maand op gezette tijden gemeenschap hebt, geniet je niet meer van elkaar. Zo is het niet bedoeld.'

JAN PIETER: 'En toen werd Wendy zwanger.'

WENDY: 'Op de echo zagen we een kloppend hartje, maar enkele weken later verloren we dit kindje. Opnieuw moesten we rouwen en loslaten, maar ook was er nieuwe hoop: het kan dus toch!'

JAN PIETER: 'In 2013 waren we als assistent-reisleiders in Israël met een groep waarvan ook de verloskundige die ons had begeleid deel uitmaakte. Het was 30 mei. In de synagoge van Safed werden we door de gids op een bankje gezet. Een vruchtbaarheidsbankje.'

WENDY: 'Gigantisch confronterend.'



JAN PIETER: 'Vier maanden later bleek Wendy zwanger.'

WENDY: 'Tien weken lang was ik heel bang en verward, tot ik huilend op mijn knieën voor Jan Pieter zat en hem vroeg om voor mij te bidden. Wéér moest ik loslaten. Achteraf hoorden we van de verloskundige dat ze de avond voor de tweede echo tegen haar man had gezegd dat ze ons waarschijnlijk slecht nieuws moest brengen. Het vruchtje had er bij de eerste echo zwak uitgezien. Maar het hartje klopte. Dit kindje leefde!'

JAN PIETER: 'Toen Wendy vertelde dat ze zwanger was, was ik nieuwsgierig, dankbaar, maar ook op mijn hoede, er kon nog zo veel misgaan.'

WENDY: 'Mijn angst was juist verdwenen. God had ons al die jaren geleid, dat zou Hij ook nu doen. Zo werd Evy na vijftien jaar wachten geboren. Vijf weken te vroeg maar er was zo veel rust en vertrouwen.'

JAN PIETER: 'De volgende ochtend kwam de verloskundige langs. Ze zei: "Weet je nog waar je vorig jaar was?" We hadden geen idee. "Op het bankje in Safed." Dat maakte ons stil.'

WENDY: 'Dit jaar zijn we opnieuw naar de synagoge geweest, met Evy. We hebben ons verhaal verteld, wat de mensen daar verwonderde en bemoedigde.'

JAN PIETER: 'Elke avond geef ik Evy Gods zegen met de woorden van haar geboortekaartje "De Here zegent jou en Hij beschermt jou ..."'

WENDY: 'Twee jaar geleden werd ik opnieuw zwanger. Het zag er perfect uit, maar na elf weken eindigde de zwangerschap in een miskraam. Vlak voor Kerst. We hebben het kindje Immanuel genoemd. God met ons.'



'NOOIT VERWACHT, TOCH GEKOMEN'

Charlotte (44) en Eelco (55) Benders uit Bodegraven adopteerden twee kinderen. Na zestien jaar huwelijk werd Charlotte ineens toch zwanger.

CHARLOTTE: 'Omdat wij elf jaar schelen, was Eelco eerder toe aan een kindje dan ik. Maar toen ik na een jaar stopte met de pil, gebeurde er niets.'

EELCO: 'Eenmaal in het ziekenhuis hoorden we dat alleen ICSI – waarbij ze zaadcellen injecteren in de eicel – mogelijk was. Na de eerste twee onderzoeken zijn we gestopt. Het waren de jaren negentig met al die medische programma's op televisie. Alles kon. Maar bij ons konden ze het niet. We waren in het ziekenhuis vooral een nummer. Er was totaal geen aandacht voor wat wij doormaakten.'

CHARLOTTE: 'Onze kinderwens bleef groot. Een moeilijke tijd. Als kleuterjuf zag ik dagelijks moeders met kinderwagens binnenrijden. Ook zelf bleven we zoeken naar manieren waarop onze kinderwens vervuld kon worden. Heel het medische proces hielden we vooral voor onszelf. We wilden eerst samen rouwen voordat anderen allemaal goedbedoelde dingen zouden zeggen.'

EELCO: 'Na twee jaar schreven we ons in voor adoptie.'

CHARLOTTE: 'We ontvingen twee prachtige meiden, de vervulling van onze kinderwens. Mensen zeiden destijds wel eens: "Nu zul je zien dat je toch nog zwanger wordt." Dat slaat nergens op. Het is altijd een wonder als er een kindje geboren wordt.'

EELCO: 'Als je zelf geen kinderen krijgt, zie je om je heen hoe vanzelfsprekend het voor anderen soms lijkt. Je trouwt, binnen bepaalde tijd verwacht men een kindje en het liefst twee jaar later nog een.'

CHARLOTTE: 'En dat terwijl elke zwangerschap magisch is. Een wonder!'

EELCO: 'Na zestien jaar huwelijk werd Charlotte opeens zwanger.'

CHARLOTTE: 'Eerst was ik bang dat ik ziek was. Pas daarna viel het kwartje.'

EELCO: 'Charlotte belde of ik een zwangerschapstest wilde halen, maar dat deed ik niet. Wij konden tenslotte geen kinderen krijgen. Een paar dagen later vroeg ze het weer. Toen heb ik er toch een gekocht, dan waren we er maar mee klaar.'

CHARLOTTE: 'De test was positief.'



EELCO: 'Ik was blij, maar Charlotte begon alles wat er mis kon gaan in de toekomst op te noemen.'

CHARLOTTE: 'Hoe moest het met de meiden als alle aandacht naar de baby ging? Kon ik het aan? Pas toen mijn beste vriendin vertelde dat ze ook zwanger was, begon ik wat te ontspannen.'

EELCO: 'Vervolgens stond onze wereld op zijn kop. Charlotte was heel ziek van de zwangerschap. We waren vooral aan het overleven.'

CHARLOTTE: 'Er waren weinig momenten dat we ons konden verwonderen. Pas na de geboorte, toen anderen verwonderd over Sarah's wiegje hingen, kwam het besef: nooit verwacht, toch gekomen. Een geschenk van God.'

EELCO: 'Voor de doopdienst mochten we een lied uitkiezen. Het werd: 'Groot is Uw trouw, o Heer. Aan ons beloofd'. Charlotte: 'Wie had ooit gedacht dat ons gezin er zo uit zou zien. Drie cadeautjes, op een wonderlijke manier bij ons gebracht.'

'DE VERDUBBELAAR IS INGEZET'

Rolienke van der Velde kreeg een tweeling toen ze een boek schreef over de onvervulde kinderwens.

Toen een zwangerschap uitbleef, begon Rolienke van der Velde over dat rouwproces te schrijven. Ergens halverwege het boek met de veelzeggende titel *Dan neem je toch een hond?* werd ze, ehm ... zwanger.

ROLIENKE: 'Toen mijn vader overleed gaf iemand mij de tip om over het verlies te schrijven. Schrijven helpt om overzicht te creëren en de gebeurtenis een plek te geven. Ook als je al heel lang wacht op kinderen. Want leven met een onvervulde kinderwens is een rouwproces.'

Ook bij ons kwamen de kinderen niet. Na de eerste onderzoeken bleek de kans op een spontane zwangerschap klein. Na een bezinningsperiode kozen we voor ICSI-behandelingen in de natuurlijke cyclus met diverse pauzes ertussendoor. Juist toen we er weer voor wilden gaan, overleed mijn vader. En begon ik met schrijven. Eerst voor mezelf, maar al snel heb ik het idee bij uitgeverij Sestra aangeboden. Het is namelijk belangrijk om bewust met een onvervulde kinderwens om te gaan. Niet alleen medisch, maar ook in wat het psychisch en sociaal met je doet en hoe je daarmee kunt leren leven. Juist ook als partners. Als je ervoor wegloupt of het wegstopt komt het vroeger of later bij je terug. Daarbij hoop ik dat het herkennen biedt, want worstelen met een kinderwens kan heel eenzaam zijn. Wij worstelden ook, bijvoorbeeld met God. Maar Hij stuurde ons herhaaldelijk de tekst uit Spreuken 3, vers 5: "Vertrouw op de HEER met heel je hart, steun niet op eigen inzicht." Zo vaak zelfs, dat we op den duur zeiden: "Bedankt Heer, het is duidelijk nu."



Tijdens het schrijven gingen de vruchtbaarheidsbehandelingen door. En toen bleef de ongesteldheid opeens uit. Omdat ik veel buikpijn had, dachten we dat de zwangerschap (weer) zou

Dan neem je toch een hond. Informatie- en verwerkingsboek bij een (nog) onvervulde kinderwens

ROLIENKE VAN DER VELDE. UITG. SESTRA, HEERENVEEN 2018. 136 BLZ. € 13,50

► onvervuldekinderwens.com



uitlopen op een miskraam. De echo was dan ook een grote verrassing: het waren er twee! Iemand van onze kring zei treffend: na jaren wachten heeft God de verdubbelaar ingezet. Het schrijfproces werd hierdoor wel wat surreëel. Was ik met een dikke buik informatie aan het zoeken over rouwprocessen bij een onvervulde kinderwens. Dat voelt dubbel, alsof je een soort verrader bent. Tegelijkertijd is mijn missie onveranderd, want de ervaring blijft, ook al weet ik nu hoe het óók kan aflopen.

Kerst was altijd een moeilijke periode. Weer een jaar voorbij waarin onze verwachting niet werd vervuld. Weer familie over de vloer zonder onze eigen kleintjes. Dit jaar nemen we maar liefst twee meiden mee. Hoe wonderlijk is dat!'



Een glaasje glühwein doet het goed bij een winters evenement, maar wijnkenners gruwen ervan.

MARCO BOSMANS BEELD ISTOCK

Glühwein: lekker vies

Een liter glühwein voor nog geen 2 euro, onder in het supermarktschap. Veel voor weinig, Nederlanders zijn er dol op. Maar veel meer nog is het de gezelligheid die we vinden in deze (w)arme wijn. Zelfs als-ie niet te drinken is, warmt de glühwein onze harten en handen.

Het is een beetje zoals het meisje dat zich liet betoveren door haar zwavelstokjes. Zo brengt de dampende geur van kaneel en kruidnagel ons in de ultieme decemberstemming. Compleet met kramen en versierde bomen om ons heen en ergens in de verte een kling-klokje-klingelingeling, uiteraard. Glühwein hoort immers bij de kerstmarkt. Anders hadden we het hier wel *ypocras* genoemd, zoals de Romeinen deden, of *mulled wine* en *vin chaud*, naar de Engelse en Franse traditie. Nee, veel Nederlandse kersttradities komen, gelijk de wijzen, uit het oosten. De weihnachtsmarkt en glühwein inclusief. Maar wie haalde het ooit in zijn hoofd om wijnen te verwarmen en liet wijnkenners en fijnproevers spugen?

opwarmer

De dader ligt al eeuwen op het kerkhof. Tenminste, wanneer we de historie van de glühwein in grote stappen en wat dichtertelijke vrijheid mogen samenvatten. De allereerste warme wijn had met kerstmarkten, ijsbanen en skipistes niets te maken, maar was al wel degelijk bedoeld als opwarmer. *Conditum paradoxum* was indertijd het elixer van de Romeinen, een oude gekruide wijn. Het hielp de spijsvertering op gang en zou om allerlei andere redenen ook goed zijn voor de gezondheid, maar wat het feitelijk deed, was gewoon het onderkoelde lichaam op tempera-

tuur brengen. Nogal wiedes dat de koukleum zich na een paar slokjes wat beter voelde. En nóg beter toen na een flinke kruik de alcohol zijn werk deed.

Het zogenaamde doktersrecept ging een eigen leven leiden en trok Europa in, waar het, vooral in de koude tijden en streken, in vele variaties werd geschonken. Rode wijn was de gemene deler en de specerijen maakten het verschil. Zo werd 500 jaar geleden in Nederland Clareyt gedronken, een voorloper van de glühwein, maar dan zonder citruschillen. Ook de Bisschopswijn, populair rond de sinterklaastijd en in het oude Engeland beter bekend als smoking bishop, varieert op dit thema, maar dan met sinaasappel.

boegeroep

Het kruiden en zoeten van de wijn had niet alleen een (zogenoemde) medicinale werking, het maakte de wijn langer houdbaar bovendien. Ja, slimme jongens, die Romeinen. De argumenten gaan vandaag de dag niet meer op. Glühwein is verworden tot een gezelschapsdrankje, dat mede door Dickens' *Christmas Carol* onlosmakelijk verbonden is met de Kerst.

Hoewel wijn nog altijd het hoofdbestanddeel is, zul je er weinig wijnkenners en -liefhebbers mee kunnen verrassen. Laat staan verwennen. Een rondje bellen levert dan ook vooral boegeroep op.

'Vinpressionist' en wijschrijver Hubrecht Duijker is kort en krachtig in zijn reactie: 'Zonde van de wijn: lampen moeten gloeien, wijn niet. Sterkte met je verhaal, ik zou er geen woord aan willen wijden ...'

Collega Harold Hamersma is net zo duidelijk, maar iets breder van stof: 'Ik heb me voor een tv-programma wel eens laten verleiden tot een test van de glühweinen uit de supermarkt. Dat was geen feestdag, kan ik je melden. Nee, er is volgens mij geen wijn die ik met zo veel liefde uitspuug. Laten we wel zijn, deze flessen worden gevuld met wijn van het allerlaagste allooi. Bulkwijnen zijn het, veel voor weinig, want waarom zou je er een betere wijn aan besteden? De mensen maken het toch warm. Dus de enige deskundige wijnanalyse die je van mij krijgt is: *garbage in, garbage out*. In de vuilnisbak!'

Wijnjournalist Gert Crum kan er niet veel meer van maken: 'Dit is vaak oververkoopbare wijn uit het doucheputje die ze kunnen maskeren met citroen en kaneel, zodat je van de wijn zelf eigenlijk niets proeft. Ik wil ze niet allemaal afschrijven, want ik heb nog weleens een redelijke glühwein gedronken van de Plus-supermarkt. De kruidnagel was wat muf, maar tussen alle onvoldoendes, kwam die met de hakken over de sloot. Ik zou dat dan ook vooral als boodschap willen meegeven voor mensen die het echt willen drinken: maak je glühwein vooral zelf met een goede basiswijn en wees subtiel met de specerijen.'

vrolijk

Het resultaat van drie telefoongesprekken is een dikke onvoldoende. Voor de vierde reactie rijd ik graag even naar Zwolle, naar Thérèse Boer, die samen met haar man Jonnie eigenaar is van driesterrenrestaurant De Librije. In één van de mooiste en rijkste wijnkelders van het land durf ik de vraag amper te stellen: waar ligt de glühwein, sommelier Boer? 'Haha, nergens! Ik kan de heren die u gesproken heeft geen ongelijk geven, voor glühwein worden niet al te beste wijnen gebruikt. Maar ik denk oprecht dat er met het drankje niets mis is. Wij moet het in principe alleen geen wijn willen noemen. Het is een gelegheidsdrankje dat het in gezelschap en bij een knapperend haardvuur altijd goed doet. Mensen worden er vrolijk van, prima toch? Dat geldt ook voor ieder biertje tijdens het carnaval. Maar als het om wijn gaat, dan is verwarmen uit den boze. 16 graden is voor mij de perfecte temperatuur. Op die manier krijg je de ultieme fruitbeleving, maar dat heeft met glühwein natuurlijk niets te maken.' ■



ZELF GLÜHWEIN MAKEN

Voedingskundige Sytske Scholze (mindyourfood.nl) is thuis in de keuken én de (wijn)kelder. 'Ik kom ook als fijnproever graag in Duitsland, een heerlijk land. De glühwein waardeer ik vooral als een traditionele drank na het schaatsen of een winterwandeling en in deze tijd van het jaar maak ik hem dan ook graag weer een keer-tje zelf.'

Scholze gebruikt het liefst twee flessen biologische Dornfelder, een halve citroen (schijfjes), twee sinaasappels (sap) in schijfjes, vier kruidnagels, twee stokjes kaneel, twee steranijs en een klein beetje honing. 'Het verwarmen van de wijn moet vooral langzaam gebeuren en vervolgens moet je het een uurtje warm houden zonder te koken.'



Wat je straks ook met de kerstboom gaat doen, steek 'm niet in de fik. Dat vervuult enorm.

REBECCA VAN DE KAR BEELD JACO KLAMER

Adopteer een kerstboom



Verkoopster en oprichtster Kyra Gunneweg rolt de adoptiekerstboom van klant Marianne van Zwieten en zontje Ezra naar hun auto.

In de groencontainer, naar de milieustraat of op de brandstapel. Wat doe je na de feestdagen met je kerstboom? Alvast een groene tip voor Kerst volgend jaar: adopteer een boom die je kunt hergebruiken.

Aan de rand van Leusden schuilt een kerstboomenparadijs. Boompjes in allerlei maten vullen de velden tot waar je kijken kunt. Hier, bij biologische kwekerij Randijk, kun je een kerstboom 'adopter'. Na de feestdagen breng je de hier gekochte kerstboom weer terug. Het jaar rond groeit hij lekker door en wordt hij milieubewust verzorgd, waarna je 'm met de volgende decembermaand weer kunt ophalen. Zo recycle je je kerstboom zonder een kuil in je achtertuin te hoeven graven.

Klant Renske Hoekstra (32) haalt dit jaar voor het derde jaar op rij haar boom op: een anderhalf meter hoge fijnspar. 'Vroeger ging onze boom altijd in januari op de brandstapel. Een gaaf gezicht, maar eigenlijk best zonde om zo'n boom na een paar weken weg te gooien.' Op zoek naar een duurzaam alternatief vond ze 'Adopteer een kerstboom'. Na een kleine keuring – is-ie nog mooi genoeg? – wordt de boom in een kruiwagen geladen en naar haar auto gerold. Hier en daar zit een gelig takje of mosje, maar dat vindt de Amersfoortse niet erg. 'Als-ie straks versierd is, zie je daar niets meer van.' In elke boom hangt een zilveren penning met

een nummer. Daarmee staat hij in het systeem geregistreerd, legt Kyra Gunneweg (45) uit. Zo kan iedereen 'zijn' boom het jaar erop weer reserveren. Gunneweg en haar man begonnen Adopteer een kerstboom twaalf jaar geleden. Door het jaar heen verkoopt het echtpaar voornamelijk biologisch gekweekte bamboe. 'In het eerste jaar werden honderd bomen geadopteerd. Een jaar later waren het er al zeshonderd', vertelt ze vanuit haar kantoor bij de kwekerij. 'Onze klantenkring blijft groeien, we komen ieder jaar bomen tekort. Zeker dit jaar na de droge zomer, nu onze complete nieuwe bomenoogst is mislukt.'

boom met een nummer

Voorheen hadden haar man en schoonvader een 'normale' biologische kerstboomkwekerij. 'Het kost ongeveer vijf jaar om een kerstboom groot genoeg te laten worden voor de verkoop. Bovendien gebruikt de gemiddelde kerstboomkweker veel giftige bestrijdingsmiddelen die in de bodem verdwijnen. De meeste mensen hebben daar geen idee van. Hoe zonde is het om zo'n boom na een paar weken weg te gooien, terwijl hij makkelijk vier jaar mee kan? We hopen mensen aan het denken te zetten: zo'n kerstboom is er niet zomaar, daar is iets voor nodig.' Inmiddels dragen Gunneweg en haar man het jaar rond de zorg voor zo'n 2500 kerstbomen, die bij zeventien uitgiftepunten in het land geadopteerd kunnen worden. Tussen 2 en 13 januari zijn ze daar ook weer in te leveren. De meeste bomen, voornamelijk fijnsparren en

Servische sparren, worden gekweekt bij een biologische kerstboomkwekerij in Waalre. Een adoptiekerstboom kan tot wel vijf keer worden hergebruikt, vertelt Gunneweg. 'Zo zie je je eigen boom jaar na jaar groeien. Je moet hem thuis wel goed verzorgen, anders overleeft hij het niet. Bij de adoptie krijg je de nodige verzorgingstips mee naar huis. Het is bijvoorbeeld niet handig om de boom naast de open haard te zetten, al staat het nog zo gezellig.'

heeft hij het overleefd?

Elk jaar wordt zo'n 15 procent van de kerstbomen afgeschreven. De eigenaars krijgen in november een mailtje of 'hun' boom het heeft overleefd. Anders mogen ze een nieuwe uitkiezen. De meeste 'gepensioneerde' bomen

gaan naar een biologische kippenboer, als schuil- en klimplek voor de kippen. De rest wordt gecomposteerd. Als mensen de adoptie stoppen terwijl de boom nog gezond is, gaat hij terug in roulatie. 'De boom groeit natuurlijk door, daar moet je wel ruimte voor hebben. Veel mensen kiezen hun kerstboom daarom uit op de groei.'

Het adopteren van een boom kost tussen de 26 en 52 euro. Dat bedrag betaal je ieder jaar opnieuw, om het werk en de verzorging die de adoptie vraagt mogelijk te maken. Boven op de huur betaal je tien euro statiegeld. Dit bedrag krijg je terug als de boom in januari heelhuids wordt ingeleverd. Meestal gaat dat gelukkig goed. 'Mensen doen vaak heel erg hun best om hun boomtje te laten overleven. Je krijgt er toch een beetje een band mee.' ■

VERZORGINGSTIPS

Heb je een kerstboom met kluit, al dan niet geadopteerd? Zo verzorg je die:

- ▶ Geef de boom dagelijks ruim water, dicht bij de stam.
- ▶ Laat de kweekpot of juten lap om de kluit zitten.
- ▶ Gebruik een schotel onder de pot om te controleren of het water de bodem bereikt.
- ▶ Laat de boom bij vorst eerst acclimatiseren in de schuur.
- ▶ Zet de boom niet naast of op een warmtebron zoals haard of verwarming.

- ▶ Knip geen top of takken uit.
- ▶ Gebruik geen engelenhaar of kunst-sneeuw.

Heb je een boom zonder kluit?

- ▶ Zorg dan dat deze na de feestdagen netjes wordt afgevoerd. Gooi hem in de groencontainer of breng hem naar de milieustraat als groenafval.
- ▶ Zorg er in elk geval voor dat de boom niet op de brandstapel komt. Door kerstboomverbrandingen ontstaat veel luchtvervuiling.



Hoe keken kunstenaars al die eeuwen naar Gods boodschappers van het goede nieuws?

BERT HAGENAARS BEELD ND

Hemelse boodschappenjongens (m/v)

Sinds de vroege Middeleeuwen komen engelen voor in de beeldende kunst. Van de naakte putti tot de machtige serafijnen met zes vleugels: allemaal staan ze in dienst van God en verkondigen ze – direct of indirect – het goede nieuws.

De renaissanceschilder die naar de aartsengel Rafaël is vernoemd, heeft misschien wel de beroemdste engeltjes uit de geschiedenis vormgegeven. Deze schattige 'putti' zijn een eigen leven gaan leiden op een eindeloze hoeveelheid koektrommels, theebladen en suikerzakjes. Bij de Sixtijnse Madonna functioneren ze als laconieke tegenhangers van de imposante Maria met het kind Jezus op haar arm. Soms zijn ze nog onbeduidender en blijft er niet meer van hen over dan een gevleugeld kinderhoofdje.



Met mysterie- en mirakelspelen werden in de Middeleeuwen bijbelse verhalen uitgebeeld. Voor het ongeletterde volk speelden ze daarom een belangrijke rol voor de beeldvorming. Engelen moesten worden onderscheiden van God de Vader door over een wit gewaad een stola te dragen, en een koord om het middel. Om een schilderij of sculptuur begrijpelijk te houden, moest de kunstenaar in zijn afbeeldingen dezelfde beeldtaal gebruiken. In later tijd figureren de hemelse wezens vooral met kleurrijke kledij.



Google even op 'cherubijn', en je krijgt een overvloed aan dikbuikige baby's met kleine vleugeltjes. Joost van den Vondel verwachtte dat zijn overleden zoonjtje een 'cherubijntje van omhoog' zou worden, een 'engeltje van 't hemelrijk'. Maar in de Bijbel houden de vreeswekkende cherubs of cherubijnen de wacht voor de Hof van Eden, met een vlammend zwaard in hun hand. Het zijn de hemelse beveiligers. Met twee vleugels – op de ark van het verbond – of vier vleugels, zoals bij de profeet Ezechiël.



In de kunst zijn engelen vaak behoorlijk muzikaal. Bij de geboorte van Jezus verschijnen ze aan de herders als een grote menigte, maar of ze hebben gezongen, weten we niet. En in het laatste bijbelboek blazen ze op bazuinen, niet om muziek te maken, maar om de visioenen van Johannes aan te kondigen. Heel bijbels is het dus niet, maar op schilderijen zingen en musiceren ze er flink op los. Ze begeleiden hun zang met luiten, violen, citers, harpen en trompetten. Zelfs pijporgels worden ingezet voor de eer van God.



We kennen drie engelen van naam. Gabriël verschijnt aan Zacharias om de geboorte aan te kondigen van Johannes, en op de annunciaties – aankondigingen – zien we hem vaak met een lilië in zijn hand. Maria groeten en de komst van Jezus aankondigen. Gabriël is een rasechte 'angelos', het Griekse woord voor boodschapper. Michaël is degene die in de apocalyptische boeken Daniël en Openbaring optreedt als beschermer en strijder en wordt vaak met zwaard en soms met een harnas voorgesteld. De derde engel, uit het deuterocanonieke boek Tobit, is Rafaël.



Wie was uw 'engel' het afgelopen jaar? In deze fotoserie vertellen mensen over het goede nieuws dat ze van een ander hoorden.

JACQUELINE IMMINKHUIZEN BEELD JACQUELINE IMMINKHUIZEN

IN KORTE TIJD VRIENDINNEN GEWORDEN

ANGELIQUE BOEZER (47, RECHTS) UIT RAAMSDONK-VEER MET HAAR 'ENGEL' JOSÉ BOSMA (68) UIT BUSSUM.

'Dankzij José gaat een wens van meer dan dertig jaar geleden in vervulling. We zijn samen bezig met een kinderboek. Ik maak de illustraties en José schrijft de teksten. Het is een grappig en leerzaam boek dat gaat over een dametje dat van alles meemaakt in Nederland. Het verhaal is gebaseerd op José zelf. Als vijftienjarige maakte ik al tekeningen. Ik wilde graag illustrator worden bij de tijdschriften *Yes* of *Libelle*. Maar omdat ik niet goed genoeg was in wiskunde kon ik niet naar het Grafisch Lyceum. Dus ik heb hier verder nooit meer iets mee gedaan en ben op een kantoor gaan werken.'

'Tot ik dit voorjaar een aantal tekeningen van vroeger op zolder vond en deze op Facebook plaatste. Ik kreeg hier heel leuke reacties op. Een kennis zag mijn tekeningen en vroeg of ze mij in contact mocht brengen met een schrijfster. José had toen net al een boek uitgebracht over haar verleden. Het klikte meteen heel goed tussen ons. Ik kan wel zeggen dat we in die korte tijd vriendinnen zijn geworden, terwijl ze qua leeftijd mijn moeder had kunnen zijn. Ik doe nu iets wat echt mijn passie heeft en ik heb hierdoor veel nieuwe mensen leren kennen. Dat geeft veel zelfvertrouwen. Ik dacht altijd dat ik niet goed genoeg was. We verdienen er geen geld mee, maar om iets te doen wat ik zo leuk vind, maakt me al een rijk mens.'





gedicht

HENK KNOL BEELD ISTOCK

Vanwege Kerst

Elke winter kiemt het licht,
waait de tijding aan
van een eerstgeboren kind:
hoop voor ons bestaan.
Kan dit kind de kruisweg gaan,
moederziel alleen?
Kan een kind de bloedschuld aan,
die ons hart versteent?

Groter raadsel is er niet:
dwaasheid die gekroond
aan een kruis het leven liet
zonder machtsvertoon.
Iemand die mijn voeten wast
en zich honen laat;
die mijn blinde ziel genas
sterft door mijn verraad.

Welkom, kleine Zoon van God,
welkom, mensenkind!
Wees gezegend, zoutend zout,
licht dat ons verblindt.
Man van smarten, koningszoon,
neem dit loflied aan:
God die nu weer bij ons woont,
glorie voor uw naam!

